

Alustekst vastu võetud Eesti Hobusekasvatajate Seltsi eesti raskeveohobuse kasvatajate haruseltsi
üldkoosoleku otsusega 04.03.2018
Muudatused vastavuses kohaldamisega kehtivale Euroopa seadusandlusele 26.06.2019

EESTI RASKEVEO TÕUGU HOBUSTE ARETUSPROGRAMM 2018-2022

Sisu:

- A. Aretusprogrammi põhiosa / peatükid 1 – 12
- B. Säilitusprogramm / peatükid 13 – 14
- C. Jõudluskontrolli kord / peatükid 15 – 21

A. EESTI RASKEVEO TÕUGU HOBUSTE ARETUSPROGRAMMI PÕHIOSA

1 Õiguslikud alused

Õiguslikud alused eesti raskeveo tõugu hobuste (tõumärk ER) aretusprogrammi (edaspidi Programmi) ja selle osade jaoks on:

- Euroopa Liidu õigusaktid: Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2016/1012, Euroopa Komisjoni rakendusmäärus (EL) 2015/262.
- Eesti Vabariigi Põllumajandusloomade aretuse seadus (01.01.2019; RT I, 28.12.2018, 35) ja sellega seonduvad õigusaktid.

2 Aretuse eesmärk

Aretusprogramm on koostatud alates 2011. aastast kehtinud aretusprogrammi jätkuna, pikendades seda kuni 2022. aastani ja lisades eriprogrammi aastateks 2018 kuni 2022. Selle Programmi lahutamatuks osaks on eesti raskeveo tõugu hobuste säilitusprogramm.

Eesti raskeveo tõugu hobuste säilitamise ja aretuse piirkond on Eesti Vabariik.

Aretusprogrammi üldised eesmärgid on:

- tagada eesti raskeveo tõu genofondi säilitamine;
- aretustöö tulemusena jõudlusomadustelt kvaliteetse ning mitmekülgse kasutusotstarbega tööhobuse saamine, kes vastaks kohalikele tingimustele ja majanduslikele vajadustele.

Aastaks 2022 on eesmärk:

- suurendada eesti raskeveo tõugu hobuste populatsiooni arvukust ja laiendada selle levikut Eestis ja lähiriikides;
- suurendada aretajate teadlikkust paaridevaliku otsuste langetamisel.

3 Aretusmeetodid

Eesti raskeveo tõu hobuste aretusprogramm haarab kõiki abinõusid, mis on vajalikud eesti raskeveo tõugu hobuste genofondi jätkusuutlikuks säilitamiseks ja hobuste kvaliteedinäitajate parendamisele suunatud aretuseks.

Eesti raskeveo tõugu hobuste aretuses kasutatakse puhasaretust, kuid on lubatud kasutada ühekordset ristamist genofondi rikastamiseks ja sugulusaretuse ohu vältimiseks. Teist tõugu põllumajanduslooma aretusmaterjali kasutatakse ainult konkreetse eriprogrammi alusel. Täpsemalt kirjeldab seda käesoleva dokumendi punkt 10.2 „Eriprogramm aastateks 2018-2022“.

4 Aretusedu saavutamise abinõud

Programmi eesmärkide saavutamiseks kasutatakse puhasaretust. Olulised on nii liin- kui ka perekondaretus, ühtlik ja mitteühtlik paaride valik. Lubatud on mõõdukas sugulusaretus.

Oluliseks infoks aretajatele on hobuste hindamise andmed. Täpsemad kriteeriumid hobuste hindamise kohta on toodud aretusprogrammi osas „Aretuslooma ja aretusmaterjali aretuseks sobivaks tunnistamise kord“.

Eesti raskeveo tõu hobuste tõuraamatut peetakse elektrooniliselt, algdokumente säilitatakse Eesti Hobusekasvatajate Seltsi (EHS) kontoris. Andmete kogumisel, kasutamisel ja säilitamisel lähtub EHS kehtivast seadusandlusest.

Tõuraamatu pidajana ja jõudluskontrolli läbiviijana on EHS avaliku teenuse pakkuja. Hobuste põlvnemise ja jõudluskontrolli tulemused avalikustab EHS paber kandjal või digitaalselt (aastaraamat, koduleht jm). Juurdepääs hobuste andmetele on tagatud EHSi kontoris või edastatakse kirjalikult teabenõude alusel.

5 Aretusprogrammi täitmiseks vajalik loomade arv

Aretusprogrammist võtavad osa kõik hobused, kes on kantud tõuraamatusse ja nende järglased. Eesti raskeveo hobuste populatsioonis oli 01.01.2010 seisuga 250 hobust, 01.01.2016 oli tõuraamatus 348 eesti raskeveo tõugu hobust. 01.01.2018 oli tõuraamatus 385 eesti raskeveo tõugu hobust, neist märasid 227 (sh. kolmeaastaseid ja vanemaid märasid 173), takke 75 ja ruunasid 83. Tunnustatud takke oli 01.01.2018 seisuga 14.

Eesti raskeveo tõugu hobuste tõuraamatu andmeid säilitatakse elektrooniliselt. Kõigi hetkel karjasolevate eesti raskeveo tõugu hobuste andmed on kantud hobuslaste registrisse PRIAs.

6 Tõu iseloomustus

Eesti raskeveohobune on aretatud kohaliku hobuse baasil vältava ristamise teel ardenni tõugu täkkudega. Põhjalikum ülevaade eesti raskeveo tõu hobuste aretuse ajaloost on toodud eesti raskeveo tõu hobuste säilitusprogrammis.

Eesti raskeveohobune on tugeva konstitutsiooniga, tuse, hästi arenenud lihaste ja tugeva luustikuga külmavereline hobune. Tõuhobustel peavad olema Programmi eesmärkidele vastavad jõudlusnäitajad. Programmis osalevate hobuste põlvnemise aluseks on võetud eesti raskeveo tõu hobuste esimesse tõuraamatusse (Eesti Ardennihobuste tõuraamat) kantud hobused ja nende järglased. Sihikindla aretusega ja põlvnemisega ühistest vanematest saavutatakse põlvnemise ühtsus. Tõu konstantsus säilitatakse valikuga ja paaride valikuga.

Sugulastõud on rootsi ardenn, belgia ardenn, nõukogude raskeveohobune ja leedu raskeveohobune. Põhilised kasutusala: talu- ja metsatööl, laialdane kasutus turismis, mitmekülgne kasutus rakendihobusena jm.

7 Genealoogilised liinid

Sugutäkkud kuuluvad nelja genealoogilisse liini rootsi ardenni täkkudest:

- Evido 1340 A
- Karat 571 A
- Neptun ov Ärsta 77A
- Vallin 197 A

Lisaks on varasemate eriprogrammide raames kasutatud piiratud ulatuses vladimiri raskeveo tõugu täkku Vezdehod 2182 ER ja schleswigi külmaverelist tõugu täkku Herold 2170 ER.

Tunnustatud sugutäkkude nimekirjad on avaldatud EHS kodulehel www.ehs.ee ja eesti raskeveohobuse kasvatajate haruseltsi kodulehel www.eestiraskeveohobune.ee.

8 Genealoogilised märaperekonnad

Aretus märaperekondade kaudu omas suuremat tähtsust 1950...1990 aastatel. Käesoleval etapil, piiratud määra arvu juures, tuleb igasse genotüüpi suhtuda võrdväärse tähelepanuga.

9 Tõu omadused

Tõu omadusi väljendatakse soovitud ja mittesoovitud omaduste koondina. Eraldi vaadeldakse hobuse tüüpi, kehaehitust ja liikumisi ehk allüüre.

Eesti raskeveo tõugu hobusel peavad väljenduma:

- silmapaistvalt hea, proportsionaalne ja suurejooneline külmaverelise hobuse tüüp, kusjuures on ilmekalt välja kujunenud sugupoolte tunnused (täku ja mära tüüp);
- tihe ja tugev konstitutsioon;
- hea ainevahetus;
- vastupidavus ja töövõime.

Soovitud on väga hea iseloomu, tasakaaluka temperamendi ja väga heade liikumistega hobune.

Soovitud mõõtmed:

- täkkudel turjakõrgus 161...171 cm ning kämbla ümbermõõt 23...26 cm;
- märadel turjakõrgus 158 ... 168 cm ning kämbla ümbermõõt 22... 25 cm.

9.1 Tüüp

Tüüp väljendab hobuse vastavust Programmis kehtestatud nõuetele. Suguhobustel peavad olema selged sootunnused.

9.2 Kehaehitus

Erinevatel kehaosadel on soovitavad ja mittesoovitavad tundemärgid.

9.2.1 Pea

Soovitav: proportsionaalne, laia otsmikuga, sirge profiiliga, väljenduslike, sõbralike silmade, keskmise suurusega kõrvadega ja laia lõuapärade vahega.

Mittesoovitav: ilmetu, suur, kumera profiiliga pea, väike ning tuim silm, sõrasilm ning kitsas lõuapärade vahe.

9.2.2 Kael

Soovitav: keskmise pikkusega, hästi arenenud lihastega, tiheda lakaga kael

Mittesoovitav: lühike, halva lihastusega, madala asetusega kael.

9.2.3 Turi

Soovitav: keskmise pikkuse ja kõrgusega turi.

Mittesoovitav: lühike ja madal turi.

9.2.4 Piht

Soovitav: keskmise pikkusega, hästi lihaseline ja seljale ulatuv. Keskmise pikkusega abaluu ja õlavars.

Mittesoovitav: lühikesed abaluu ja õlavars.

9.2.5 Rind

Soovitav: sügav, lai, kumera roidekaarega.

Mittesoovitav: mittesügav, kitsas, lameda roidekaarega.

9.2.6 Keha

Soovitav: ristkülikukujuline, hästi ühendatud hobuse ees-, kesk- ja tagaosa; selg sirge ja keskmise pikkusega, lihaseline, nimme lühike, laudjas renjas, keskmise pikkusega, lai ja lihaseline.

Mittesoovitav: väga lühike või väga pikk keha; nõrk, nõgus või kumer nimme; laudjas tugevalt luipu, nõrga lihastusega.

9.2.7 Jäsemed

Soovitav: tugevad, hästi arenenud liigestega, keskmise pikkusega sõrgatsitega; keskmine jalapikkus ja tiheda kabjasarvega kabjad.

Mittesoovitavad: nõrkade liigestega jalad; esijalgade eetsi- ja taatsirandmelisus; nõõritud kämmal, lühike, püstine või pehme sõrgats; lame või pehme kabjasarvega kabi, sirge või saabeljas tagajalg, rangjalgne või kooskandne seis.

9.3 Värvus

Soovitud on raudjad ja kõrvid hobused, soovitavalt ilma suuremate märgisteta peal, jalgadel ja kerel.

Mittesoovitav: kirjud hobused, suured valged märgised peal ja jalgadel, kehal esinevad valged märgised.

9.4 Liikumised ehk allüürid

Eesti raskeveohobuse samm ja traav peavad olema hoogsad ja avarad, vähemalt keskmise pikkusega, jäsemete liikumissuund otse ja ettepoole suunatud.

Mittesoovitav: lühikesed, seotud, madalad, korrapäratud, riivlevad liikumised.

9.5 Seesmised omadused

9.5.1 Tervis

Eesti raskeveohobune peab olema tugeva tervisega, hea sigivusega, hea söödakasutusega ja pärilike vigadeta. Kasutusiga peab olema pikk.

9.5.2 Jõudlus ja iseloom

Soovitav: mitmekülgseid kasutuseeldusi omav, hästi vastupidav, hea veotahtega hobune. Hobune peab olema sõbralik, samaaegselt tasakaaluka temperamendiga, julge, hästi juhitud ja kergelt alluv.

Mittesoovitavad on tõrksad, närvilised ja tigidad hobused.

10 Eriprogramm

10.1 Varem rakendatud eriprogrammid eesti raskeveohobuste tõus

Aastatel 1993 - 2005 on eesti raskeveo tõus rakendatud kahte eriprogrammi:

- Herold 2170 ER schleswigi külmavereline – kasutus tõus 1993 - 2005.

Täkust HEROLD 2170ER sündis 8 varssa, kellest aretuses on kasutatud kolme – märad HARA 6233ER ja HELLUS 6298ER ning tunnustatud sugutäkk HOSPADIN 2177ER. Laiemat kasutust on leidnud täkk HOSPADIN 2177ER koos oma pojaga HÄROLD 2181ER. 2010. aasta seisuga oli täku järglaskonnas registreeritud 48 hobust. 2018. aasta seisuga ulatub täkk Heroldi järglaskond neljanda põlvkonnani (k.a.).

- Vezdehod 2182 ER vladimiri raskeveohobune – kasutus tõus 2005 – 2007.

Täkust VEZDEHOD 2128ER sündis kokku 35 varssa. Aretuses on kasutatud 14 mära ja kahte täkk – VALLER 2188ER ja tunnustatud sugutäkk VAPPER (VEZDEER) 2191ER. 2010. aasta seisuga oli täku VEZDEHOD teises järglastepõlvkonnas registreeritud 40 hobust. 2017. aasta seisuga on täkk Vezdehodi järglaskond ulatunud neljanda põlvkonnani, kokku 135 hobust (sh karjas ja väljaläinud hobused).

10.2 Eriprogramm aastateks 2018- 2022

Käesoleva aretusprogrammi raames on lubatud eesti raskeveo tõu aretuses kasutada ühekordseks ristamiseks rootsi ardenni tõugu hobuseid, kes on eesti raskeveohobuste algkomponendiks aretuses. Eriprogrammi eesmärgiks on tõu genofondi rikastamine ja sugulusaretuse vältimine.

Eesti raskeveohobuse tõus viimastel aastatel enim esinenud puudused: konstitutsiooni nõrkus, jalgade ehitus, kämbla ja turjakõrguse mõõtmete vähenemine, ebasoovitavate proportsioonide ilmumine jm.

Eriprogrammi tähtaeg: eriprogrammi rakendatakse aastatel 2018-2022.

Eriprogrammi rakenduse ja edasise kasutuse koondanalüüs tehakse 2022. aasta lõpul. Enne seda tehakse iga kalendriaasta lõpu seisuga vahekokkuvõtted.

Vahekokkuvõtete ja koondanalüüsi eesmärk on esitada eriprogrammi raames toimunud aretustegevuse arvestus, anda selle raames sündinud järglastele hinnang nende jõudluskontrolli tulemuste alusel ning teha otsused aretusprogrammi edasiseks suunamiseks aastateks 2022-2030. Oluline on tagada maksimaalselt tasakaalukad ja jätkusuutlikud aretusotsused, kuna eesti raskeveohobuse populatsioon on praeguseks kriitilises seisus ja iga varsa sünd on väärtuslik panus tõu genofondi.

Kuni 10% populatsiooni üldarvust loetakse sissetoodava genofondi mahuks, mis võimaldab säilitada olemasoleva populatsiooni iseloomulikud omadused. Sellest lähtudes on perioodil 2018-2022 lubatud

tunnustada rootsi ardenni tõugu täkke ja määrasid suguliseks kasutuseks kuni 10% täkkude ja määrade vastavatest üldarvudest seisuga 01.01.2018. Määrasid oli 01.01.2018 tõuraamatus 227 ja täkke 75. Eriprogrammi perioodi 2018-2022 jooksul on lubatud sugulisse kasutusse võtta kokku 30 rootsi ardenni tõugu hobust, vastavalt 22 mära ja 8 täkku.

10.2.1 Rootsi ardenni tõugu täku tunnustamine eriprogrammis osalemiseks

Eriprogrammis võib osaleda rootsi ardenni tõugu täkuga, kes on tunnustatud tõu- ja hindamiskomisjoni poolt. Rootsi ardenni tõugu täku tunnustamine toimub vastavalt käesoleva Programmi *Aretuslooma ja aretusmaterjali aretuseks sobivaks tunnistamise korrale*. Täku tunnustamisel kantakse täkk tõuraamatu lisaosasse A ja talle antakse tõuraamatu number.

10.2.2 Rootsi ardenni tõugu mära tunnustamine aretuseks sobivaks ja kaasamine eriprogrammi

Eriprogrammis osaleva hobuse valikul soovitame aretajal teha koostööd tõu- ja hindamiskomisjoniga, kes annab omapoolse soovitusel, tunnistades konkreetse mära aretuseks sobivaks. Eriprogrammis võib osaleda rootsi ardenni tõugu märaga, kes on hinnatud vastavalt jõudluskontrolli läbiviimise eeskirjadele ja saanud hinnatavate tunnuste osas vähemalt „7“ punkti ning tunnustatud aretuseks sobivaks tõu- ja hindamiskomisjoni otsusega. Peale hindamist ja aretuseks sobivaks tunnustamist võib rootsi ardenni mära registreerida tõuraamatu lisaosasse A. Sugulise kasutuse registreerimisel antakse talle tõuraamatu number.

Rootsi ardenni määride kasutusel on olnud määrav osa eesti raskeveo tõu kujunemisel. Väga hea aretusmära mõju tõu säilitamisele võib olla suur. Rootsi ardenni määride kaasamine eriprogrammi võimaldab saada järglasi eesti raskeveo täkkudega, kelle kasutus oleks muidu piiratud.

10.2.3 Piirangud aretuses kasutamisel

Iga konkreetse eriprogrammi kaasatud ardenni tõugu täku jaoks valitakse esmasesse paaritusplaani kuni 14 eesti raskeveo tõugu mära kalendriaasta kohta. Vastav määride nimekiri koostatakse määride omanike sellesisuliste kirjalike avalduste alusel EHS eesti raskeveohobuse kasvatajate haruseltsi tõukomisjoni ja juhatuse ühise otsusega.

Kuna praeguses olukorras on populatsioon arvukuselt väljasuremisohus ja üks oluline eesmärk on saada tõus rohkem kvaliteetseid järeltulijaid, siis varssade üldarvu ei piirata.

11 Aretusprogrammiga seonduvad nõutavad protseduurireeglid

Aretusprogrammi osadena esitame järgmised protseduurireeglid:

- 11.1. Tõuraamatusse kandmise alused ja tõuraamatu pidamise kord
- 11.2. Aretuslooma põlvnemise registreerimise ning põlvnemise õigsuse kontrollimise kord
- 11.3. Aretuslooma jõudlusandmete ja geneetilise väärtuse hindamistulemuste kasutamise kord
- 11.4. Aretuslooma ja aretusmaterjali aretuseks sobivaks tunnistamise kord
- 11.5. Emaslooma seemendusandmete registreerimise kord
- 11.6. Põllumajanduslooma, keda soovitakse tõuraamatusse kanda, identifitseerimise ja selle üle arvestuse pidamise kord

11.1 TÕURAAMATUSSE KANDMISE ALUSED JA TÕURAAMATU PIDAMISE KORD

Seadusandlik alus tõuraamatu pidamise korrale ja hobuste tõuraamatusse kandmise alustele on toodud aretusprogrammi üldosa esimese punktina.

11.1.1 Mõisted

Tõuraamat – andmekogu, kuhu kantakse hobuse põlvnemise andmed, aretaja ja omaniku andmed ning hobuse geneetilise väärtuse hindamise ja jõudluskontrolli tulemused koos järglaste nimetamisega.

Eesti raskeveo tõugu hobune – hobune, kelle ema ja isa on eesti raskeveo tõugu hobused, või üks vanematest on kasutusele võetud tõule heakskiidetud eriprogrammiga.

Tõuraamatus registreerimine – eesti raskeveo tõugu hobuse järglase arvelevõtmine tõuraamatus talle passi väljastamiseks.

Tõuraamatusse kandmine – mära või täku sugulise kasutuse või aretuseks sobivaks tunnistamise registreerimine koos tõuraamatu numbri andmisega. Sugulisse kasutusse võetud mära või täku tõuraamatusse kandmine toimub soovitatavalt hiljemalt järglasele passi väljastamise ajaks. Tunnustatud täku kande võib lasta täku omanik kanda täku passi, saates täku passi EHSi. Tõuraamatusse kantakse täkk, kellel on tehtud põlvnemisandmete õigsuse geneetiline ekspertiis.

Tõuraamatu number – hobusele antav järjekorra number tõuraamatus. Number antakse eraldi täkkudele ja märadele.

11.1.2 Üldine

Eesti raskeveo tõugu hobuste originaaltõuraamatut (edaspidi "tõuraamat") peab Eesti Hobusekasvatajate Selts (edaspidi EHS). See tõuraamat on ajalooliselt järjepidev jätk eesti raskeveo tõu hobuste algele tõuraamatule (Eesti Ardennihobuste tõuraamat, alustatud 1922), mida tõendavad algdokumendid on EHS käsutuses. EHS vastutab sissekannete eest tõuraamatusse ning tõuraamatu kandeid tehakse ja vastavaid algdokumente säilitatakse EHSi kontoris.

11.1.3 Tõuraamatusse kantavad andmed

Tõuraamatus peavad olema iga hobuse kohta järgmised andmed:

- aretaja ja omaniku nimi ning aadress;
- hobuse sünniaeg, sugu, värvus ja märgised;
- hobusele paigaldatud kiibi kood;
- hobuse identifitseerija ja kiibiga märgistaja nimi (või nimed, kui need on erinevad isikud);
- individuaalnumber (UELN number);
- vähemalt neli esivanemate põlvkonda;

- tõuraamatusse kandmised ja kannete muutused;
- väljamineku kuupäev ja põhjus;
- teadaolevad jõudluskontrolli tulemused ja võimalusel aretusväärtus;
- tõuaretusalane näitus ja toimumisaeg;
- tema järglaskond;
- geneetilise ekspertiisi akti number.

Sugulises kasutuses olevatel täkkudel on põlvnemisandmete õigsuse kontroll kohustuslik. Peale Programmi muudatuste kinnitamist 2018. aastal on varsa põlvnemisandmete õigsuse kontroll kohustuslik.

11.1.4 Vajalikud dokumendid tõuraamatusse kandmisel

11.1.4.1 Paaritustunnistus

Paaritustunnistuse registreeritud vormi (LISA A1) väljastab täku pidajale EHS. Täku valdaja täidab ja allkirjastab paaritustunnistuse peale teostatud paaritust.

Paaritatud mära omanik saab täku valdajalt paaritustunnistuse esimese lehe, mille ta hoiab alles kui tõenduse toimunud paarituse kohta. Mära müügi korral antakse paaritustunnistus edasi mära ostjale. Täku valdaja on kohustatud pidama paaritusnimekirja (soovituslik blankett kodulehel www.ehs.ee), kus ta fikseerib toimunud paaritused.

Täku valdaja peab saatma jooksva kalendriaastal toimunud paarituste kohta paaritustunnistuse teise lehe ning paaritusnimekirja EHSi kontorisse enne 31.detsembrit.

Paaritustunnistusel peab olema toodud:

- mära nimi, individuaalnumber (UELN) ja/või tõuraamatu number;
- täku nimi, individuaalnumber (UELN) ja/või tõuraamatu number;
- paaritusajad;
- võimaluse korral tiinuse kontrolli kuupäev ja tulemus;
- mära omaniku nimi ja aadress;
- toimunud paaritust/seemendust kinnitava isiku nimi ja allkiri.

11.1.4.2 Varsa sünnitunnistus

Varsa sünnitunnistus (LISA A1 vormil) on mära paaritustunnistuse blanketil, kuid võib kasutada ka muud vormi, kui seal on kajastatud kõik nõutavad andmed. Mära omanik täidab varsa sünnitunnistuse, allkirjastab ning saadab selle EHSi kontorisse 30 päeva jooksul peale mära varssumist.

Varsa sünnitunnistusel peab olema toodud:

- varsa ema nimi, individuaalnumber (UELN) ja/või tõuraamatu number;
- varsa isa nimi, individuaalnumber (UELN) ja/või tõuraamatu number;

- mära omanik või omanike esindaja;
- varsa sünniaeg, sugu;
- varsa värvus;
- andmeid tiinuse katkemise või surnultsünni jm sündmuste kohta.

Varsa sünnitunnistus saadetakse EHSi kontorisse ka juhul, kui mära ei tiinestunud või oli tegemist abordiga vm sündmusega, ning vastav kanne tehakse sünnitunnistusele.

11.1.4.3 Identifitseerimisleht

Varsa identifitseerib ning vormikohase identifitseerimislehe (LISA A2) täidab EHSi poolt volitatud isik varsa ema juures. Vanemate hobuste identifitseerimisel on vajalik omaniku poolt esitada hobuse põlvnemist tõendavad dokumendid. Identifitseerimisleht allkirjastatakse hobuse omaniku või omanike esindaja poolt. Identifitseerimisleht koostatakse kahes eksemplaris, mille koopia antakse varsa või hobuse omanikule. Identifitseerimislehe originaali alusel vormistatakse hobuse pass enne varsa 6 kuu vanuseks saamist, vanemate hobuste puhul hiljemalt 6 kuu jooksul peale identifitseerimist. Kui pass ei ole väljastatud kuni kuue kuu jooksul peale varsa sünni, siis väljastatakse hobusele duplikaatpass.

Identifitseerimislehel on järgmised andmed hobuse kohta:

- nimi, sünniaeg, sünnikoht, sugu ja tõug;
- omaniku või omanike esindaja nimi ja aadress;
- ema ning isa nimed, individuaalnumbrid (UELN) ja/või tõuraamatu numbrid;
- ema paaritamise/seemendamise aeg ning paaritustunnistuse number;
- värvus, märgiste kirjeldus ja joonisdiagramm;
- märke kiibiga märgistamise kohta;
- identifitseeriija ja omaniku või tema esindaja allkirjad

11.1.5 Hobusepasside väljaandmise kord

Pass on dokument hobuse päritolu, jõudluse ja identifitseerimise kohta, mis kuulub hobuse juurde ja peab omaniku vahetuse korral hobusega kaasnema. Passi kadumisest peab omanik EHSi viivitamatult teavitama ning kirjaliku avalduse alusel väljastatakse talle duplikaatpass.

Pass vormistatakse hobusele, kelle kohta on tõuraamatu pidajal järgmised dokumendid:

- varsa sünnitunnistus (kohustuslik varssadel);
- hobuse identifitseerimisleht (vajadusel eraldi Teatis hobuse märgistamise kohta – LISA A4);
- vanema hobuse puhul põlvnemist tõendav dokument.

Pass edastatakse hobuseomanikule peale passi väljastamisega seotud arve tasumist EHSile.

Pass sisaldab järgmiseid andmeid hobuse kohta:

- passi väljastanud aretusühistu nimi;
- hobuse individuaalnumber (UELN);
- hobuse märgistus (kiip, põletusmärk jms);
- hobuse tõug, sünniaeg, sugu, värvus, märgised ning joonisdiagramm;
- hobuse põlvnemine nelja põlvkonna ulatuses;
- märkmed hobuse jõudluskontrolli, hobuse hindamise ja tunnustamise kohta;
- aretuskonkursside ja näituste tulemused;
- aretaja ja passi saaja nimi ning aadress.

Pass tuleb hobuse omaniku või volitatud isiku poolt EHS-i tagastada peale hobuse hukkumist või lihaks tapmist. Passi tagastamist või omanikule jäämist reguleerib Euroopa Komisjoni rakendusmäärus (EL) 2015/262.

11.1.6 Aretusandmete muutmine

Kõik muudatused (värvus, märgised, jõudluskontroll, näituste tulemused, omanikuvahetus jm) kantakse passi ja tõuraamatusse EHSi volitatud isiku poolt. Vastavate märgete tegemiseks esitab hobuse omanik EHSile avalduse muudatuse sisseviimiseks dokumenti, vajadusel (nt omanikuvahetus) ka muudatuse tegemise aluseks oleva dokumendi koopia või ärakirja.

Passis sisalduvate andmete muutmine ja täiendamine omaniku poolt on keelatud.

11.1.7 Aretaja kohustused

Vastavalt Põllumajandusministri 21. detsembri 2009. a määrusele nr 128 on aretaja kohustatud pidama arvestust karjas olevate hobuste üle.

Registreerida tuleb vähemalt järgmised andmed:

- hobuse nimi;
- tõug;
- sünniaeg;
- karja toomise ja karjast väljaviimise aeg;
- UELN kood ja kiibi number;
- lähte- ja sihtkoha aadress koos sealse loomapidaja nime ja isiku- või registrikoodiga.

Andmete muutumise korral (nt. hobuse karja tulek või karjast väljaminek, varssumine, kastreerimine, paaritused) tuleb need arvestusdokumentidesse kanda 3 päeva jooksul sündmuse toimumisest alates. Karja arvestusdokumente tuleb säilitada vähemalt 3 aastat alates hobuse karjast väljamineku päevast.

Tõuraamatus registreeritud hobuse pidaja peab täitma algarvestuse lehte (soovituslik blankett kodulehel www.ehs.ee).

Aretaja vastutab andmete õigsuse eest paaritustunnistusel, varsa sünnitunnistusel ja teistel dokumentidel, mida ta täidab või väljastab. Aretaja kohustus on kontrollida oma hobuse dokumentides sisalduvate andmete õigsust. Ebatäpsete andmete avastamise korral tuleb sellest viivitamatult teatada ning edastada korrigeerimist vajav dokument EHSi.

EHSi volitatud isik teeb dokumentides korrigeerimised koos märkustega.

Hobuste sündmuste (omanikuvahetus, kastreerimine, hukkumine jms) korral teavitab hobuse omanik või omanike esindaja sellest EHSi tõuraamatu pidajat 1 kuu jooksul alates sündmuse toimumisest. Hobuse hukkamise või lihaks tapmise korral tuleb hobuse identifitseerimise dokument (hobuse pass) tagastada EHSi 30 päeva jooksul peale toimunud sündmust.

Aretaja on kohustatud vajadusel läbi viima hobuse põlvnemisandmete õigsuse kontrolli. Ekspertiisi tulemustest tuleb teavitada EHSi 30 päeva jooksul.

11.1.8 Omanikuvahetusest teavitamine

Omanikuvahetusest tuleb EHSi teavitada 1 kuu jooksul peale sündmuse toimumist. Pass tuleb uue omaniku andmete sissekandmiseks edastada EHSi kontoris koos omandiõiguse muutust kinnitava dokumendiga. Selleks võib olla kas:

- hobuse ostu-müügi leping või
- omaniku vahetuse teatis (soovituslik blankett kodulehel www.ehs.ee).

Mõlema dokumendi puhul on vajalikud järgmised andmed: mõlema osapoolle nimed, isikukood või registrikood, aadressid, allkirjad ja hobuse müügi kuupäev. Lisaks arvestatakse omaniku poolt e-kirjaga saadetud teateid.

Pass edastatakse hobuse uuele omanikule peale omanikuvahetuse registreerimisega seotud arve tasumist Seltsile.

11.1.9 Täku valdaja kohustused

Täku valdaja vastutab nõuetele vastava paarituse (seemenduse) läbiviimise ja selle registreerimise eest EHSis.

Täku valdaja kohustused:

- paaritustunnistuse täitmine;
- paaritusnimekirja pidamine (LISA A3);
- kinnipidamine kõigist täkkude paarituste või seemenduste piirangutest;

- EHSi teavitamine täku asukoha muutusest ning tõuaretusest väljalangemise kohta;
- nõustumine tema valduses olevate aretusandmete edastamise ja avaldamisega;
- täku põlvnemisandmete õigsuse geneetilise ekspertiisi läbiviimise korraldamine.

Täku valdaja on kohustatud teavitama mära omanikku võimalikest omadustest, mis võivad vähendada täku järglase aretuslikku väärtust (nt põlvnemisandmete õigsuse geneetilise kontrolli puudumine jm).

11.1.10 Märhistamise kord

Varsa või vanema hobuse identifitseerimiseks täidetakse identifitseerimisleht (LISA A2). Hobuse esmakordsel registreerimisel antakse talle individuaalnumber (UELN), mida edaspidi ei muudeta, ning väljastatakse pass.

Alates 01.07.2008 on individuaalnumber (UELN) 15-kohaline ning järgmise ülesehitusega:

233002	3	00	6833	08
aretusühistu kood, mis algab riigi koodiga	tõu kood	vabad numbrid	registrinumber	sünniaasta

11.1.10.1 Elektroonilise märhistuse kasutamine ja paigaldamine

Peale 01.07.2009 esmakordselt identifitseeritud hobused märhistatakse elektroonilise transpondriga.

Õigus transpondri paigaldamiseks on tegevusluba omaval veterinaararstil. Märhistamine peab toimuma hobuse identifitseerimisega üheaegselt või varem. Varasema märhistamise puhul tuleb identifitseerijale esitada teatis hobuse märhistamise kohta (LISA A4).

11.1.10.2 Hobuse nimi

Hobused, kellele väljastatakse pass, peavad kandma nime. Nimi ei tohi olla ühetäheline või põhjendamatult pikk. Nimi peab algama isa nime esitähelga ning soovitatavalt lõppema märadel täishäälikuga ning täkkudel kaashäälikuga. Kui nime osana kasutatakse aretaja või sünnikoha nime, rakendub nõue vaid hobuse pärisnimele. Nime osana ei ole lubatud kasutada tõutähist (näit. ER).

EHSil on õigus nõuda hobuse nime muutmist järgmistel põhjustel:

- korduvate nimede kasutamisel tõus;
- põhjendamatult pikkade nimede korral;
- kuulsate hobuste nimede kasutamisel.

11.1.11 Põlvnemisandmete õigsuse geneetiline ekspertiis

Põlvnemisandmete õigsuse geneetiline ekspertiis teostatakse rahvusvaheliselt tunnustatud laboris.

Hobuse põlvnemisandmeid on geneetilise ekspertiisi abil vaja kontrollida, kui:

- mära paaritati/seemendati ühe inna ajal kahe või enama täkuga;
- mära paaritati/seemendati kahe teineteisele järgneva inna ajal mitme täkuga ja varsa sünniaja järgi võivad kaks viimast takku olla võimalikud isad;

- kui varss on ema juures nõuetekohaselt identifitseerimata;
- kui on kahtlus hobuse põlvnemisandmete õigsuses.

Kõikidel varssadel on kohustuslik põlvnemisandmete õigsuse kontroll sünnijärgselt, enne passi väljastamist. Põlvnemisandmete õigsuse kontrolli kohustus sündinud varssadele jõustub peale muudatuste vastuvõttu 2018. aastal. Igal aastal teostatakse täiendavalt vähemalt 1% tõuraamatusse kantud hobuste põlvnemisandmete õigsuse kontroll geneetilise ekspertiisi põhjal. Geneetilise ekspertiisi tulemusena hobuse põlvnemisandmete ebaõigeks osutumise korral kannab proovi võtmise ja tehtud ekspertiisi kulud hobuse omanik.

Kõigi täkkude, kes on olnud sugulises kasutuses, põlvnemisandmete õigsus peab olema kontrollitud geneetilise ekspertiisiga (alus: Põllumajandusministri 18. detsembri 2002. a määrus nr 86). Täku põlvnemisandmete õigsuse geneetilise ekspertiisi kulud kannab täku omanik.

11.1.12 EESTI RASKEVEO TÕUGU HOBUSTE TÕURAAMAT

Sünnijärgselt registreeritakse hobune põlvnemisandmete alusel eesti raskeveo tõugu hobuste tõuraamatu eeltõuraamatus või tõuraamatu lisaosas. Tõuraamatu number antakse järjekorra alusel eraldi täkkudele ja märadele siis, kui hobune:

- tunnustatakse aretuses kasutamiseks või
- on registreeritud tema aretuses kasutamine.

11.1.12.1 Tõuraamatu jaotus

Tõuraamat jaotatakse tõuraamatu põhiosaks ning lisaosaks A. Tõuraamatu erinevatesse osadesse kantakse hobused, kes vastavad antud osa nõuetele. Peatõuraamatu ja tõuraamatu osasse kantakse sugulises kasutuses olevad täkud ja märke. Lisaks kantakse peatõuraamatusse tunnustatud täkud, kes ei ole sugulises kasutuses.

Tõuraamatu kanne märgitakse ära hobuse passis.

Tõuraamatu põhiosa jaguneb:

- täkkude peatõuraamat ja tõuraamat;
- märade peatõuraamat ja tõuraamat;
- eeltõuraamat.

Hobused, kes ei vasta tõuraamatu põhiosa nõuetele põlvnemise osas, kantakse tõuraamatu lisaosasse A.

Varasem tõuraamatu lisaosa jaotumine lisaosaks A ja lisaosaks B kaotatakse seoses käesoleva programmi vastavusse viimisega Euroopas kehtivale seadusandlusele. Nimetatud muutust rakendatakse alates 01.07.2019.

Seisuga 01.07.2019 EHS ER tõuraamatu lisaosasse A kantud hobused (kokku 28 hobust, sealhulgas 4 tätku ja 18 mära), kes vastavad uutele tõuraamatu lisaosa nõuetele, kuuluvad edaspidi tõuraamatu lisaosasse A. koos kõigi sellest tulenevate järelmittega.

Seisuga 01.07.2019 EHS ER tõuraamatu lisaosasse B kantud hobuseid (kokku 29 hobust, sealhulgas 7 tätku ja 16 mära), kelle põlvnemine ei ole vastavuses uute tõuraamatu lisaosa nõuetega, ei kasutata ER tõu aretuses. Alates 01.07.2019 lisaosa B suletakse ja sinna enam hobuseid ei kanta. Sarnane hobune registreeritakse hobuslaste registris ja talle väljastatakse pass kui tõuraamatutesse mitte kuuluvale hobusele.

11.1.12.2 Täkkude kandmine peatõuraamatusse

Täkkude kandmisel peatõuraamatusse on õiguspädevaks organiks tõu- ja hindamiskomisjon. Täku kandmine peatõuraamatusse toimub kõige varem kolmandal eluaastal, kui nimetatud täkk on hindamiskomisjoni poolt hinnatud ning tõu- ja hindamiskomisjoni poolt tunnustatud.

Peatõuraamatusse kantakse täkk:

- kelle isa ja ema on kantud peatõuraamatusse;
- kelle puhul on oodata Programmis kindlaksmääratud eesmärkide saavutamist;
- kes on läbinud jõudluskontrolli vastavalt jõudluskontrolli läbiviimise eeskirjadele, vastab tunnustamiseks vajalikele nõuetele ning on saanud hindamisel hinnatavate tunnuste osas vähemalt "7" punkti või täkk on hinnatud esimese või kõrgema auhinnaga.

Täku, kellel ei ole eeltoodud nõuded täidetud, kuid kes on vajalik genofondi säilitamiseks, võib erandkorras tõuraamatusse kanda tõu- ja hindamiskomisjoni otsusega.

Kande teostamise ajaks peab täku põlvnemisandmete õigsus olema kontrollitud geneetilise ekspertiisiga.

11.1.12.3 Täkkude kandmine tõuraamatusse

Täkkude tõuraamatusse kantakse täkid:

- kes on sünnijärgselt registreeritud eesti raskeveo tõugu hobuste eeltõuraamatus;
- kes ei ole aretuseks tunnustatud.

Kande teostamise ajaks peavad täku põlvnemisandmete õigsus olema kontrollitud geneetilise ekspertiisiga.

11.1.12.4 Märade kandmine peatõuraamatusse

Märade peatõuraamatusse kantakse sugulises kasutuses olevad märad:

- kelle isa ja ema on kantud peatõuraamatusse;

- kes on hinnatud vastavalt jõudluskontrolli läbiviimise eeskirjadele ja saanud hinnatavate tunnuste osas vähemalt „6” punkti või mära on hinnatud esimese või kõrgema auhinnaga.

Mära, kes ei vasta eelnevatele nõuetele, kuid kellelt on saadud vähemalt kaks väga hea hinnanguga (esimene või kõrgem auhind) ning tõule vajalikku järglast, võib tõu- ja hindamiskomisjoni otsusega kanda peatõuraamatusse.

11.1.12.5 Märade kandmine tõuraamatusse

Märade tõuraamatusse kantakse sugulisse kasutusse võetud märad, kes on sünnijärgselt registreeritud eesti raskeveo tõu hobuste eeltõuraamatus, kuid kes ise ei vasta peatõuraamatu nõuetele ning märad, keda ei ole hinnatud.

11.1.12.6 Eeltõuraamat

Eeltõuraamatus registreeritakse hobune:

- kelle mõlemad vanemad on eesti raskeveo tõugu ja nad on kantud tõuraamatu põhiosasse;
- kelle ema ja emaema on kantud või registreeritud tõuraamatu lisaosas A ning kelle isa ja mõlemad vanaisad on kantud tõuraamatu põhiossa, on tõupuhas ja sobilik järglasena registreerimiseks eeltõuraamatusse.

Eeltõuraamatus registreeritava hobuse põlvnemisandmete õigsus peab olema kontrollitud geneetilise ekspertiisiga. Ka külmutatud ja jahutatud spermaga kunstliku seemenduse teel saadud varsa põlvnemisandmed peavad olema kontrollitud geneetilise ekspertiisiga.

11.1.12.7 Tõuraamatu lisaosa A

Tõuraamatu lisaosas A registreeritakse hobused, kes kuuluvad samasse populatsiooni, on tõutüübilised, on nõuetekohaselt identifitseeritud ja hinnatud Programmi alusel, kuid kelle põlvnemine ei vasta tõuraamatu põhiosa nõuetele.

Lisaosas A registreeritakse hindamis- ja tõukomisjoni otsusega ka eriprogrammi kaasatud ja selles kasutamiseks tunnustatud rootsi ardenni täkid ning samadel alustel aretuseks sobivaks tunnistatud rootsi ardenni märad.

Hobuse, kelle üheks vanemaks on eriprogrammi raames lisaosas A registreeritud hobune ja teiseks vanemaks on tõuraamatu põhiosasse kantud eesti raskeveo tõugu hobune, tõug on eesti raskeveohobune ning ta kantakse sünnijärgselt tõuraamatu lisaosas A. Tema järglaste kandmise tingimused tõuraamatu põhiosasse kehtestatakse käesoleva eriprogrammi jätkudes (alates aastast 2023).

Väljaspool eriprogrammi lisaosas A registreeritud hobuse järglase tõuraamatu põhiosasse kandmist võib taotleda juhul, kui selle järglase kohta on täidetud järgmised tingimused:

- hobune on tõukomisjoni poolt hinnatud ja tunnistatud vajalikuks tõu säilitamiseks;
- hobuse kolmanda põlvkonna eelkäijatest (vanavanavanematest) seitse on eesti raskeveohobuste tõuraamatu põhiosasse kantud hobused ja kaheksas vanavanem on kantud ER tõuraamatu lisaosasse A.

Kande tegemiseks on vajalik EHS ER haruseltsi juhatuse ning tõu- ja hindamiskomisjoni ühine otsus, mis sisaldab vastavat põhjendust.

11.1.12.8 Hindamata täkkude ja märade kandmine tõuraamatusse

Täkkud ja märke, kelle karjast väljaminek toimub enne hindamist ja/või järglase registreerimist, võidakse kanda tõuraamatusse tõestatud põlvnemise alusel.

11.1.12.9 Sissekannete muutmine

Juhul kui selgub, et hobuse sissekanne tõuraamatu vastavasse osasse on toimunud valede või puudulike põlvnemisandmete või muude tunnuste alusel, tuleb sisse viia kannete muudatused. Põlvnemisandmete geneetilise ekspertiisi tulemusena valeks osutunud põlvnemisandmed tuleb korrigeerida, hobusele väljastatakse duplikaatpass.

11.2 Aretuslooma põlvnemise registreerimise ning põlvnemise õigsuse kontrollimise kord

Seadusandlik alus aretuslooma põlvnemise registreerimise ja põlvnemise õigsuse kontrollimise korrale on toodud aretusprogrammi üldosa alguses.

Aretuses kasutatavate hobuste põlvnemisandmete registreerimise peab tagama hobusepidajate-aretajate õigeaegne ja korrektne andmete edastamine tõuraamatu pidajale.

11.2.1 Hobuse sünnist teatamine

Varsa sünnist teatamiseks edastab hobusepidaja tõuraamatupidajale varsa sünnitunnistuse. Varsa sünnitunnistus on mära paaritustunnistuse blanketil.

Varsa sünnist teatamiseks saadab mära omanik täidetud ja allkirjastatud varsa sünnitunnistuse EHSi 30 päeva jooksul peale varsa sündi. Paaritustunnistuse ja varsa sünnitunnistuse digitaalne blankett on kättesaadav EHSi kodulehelt (www.ehs.ee, dokumendid) ja digitaalselt allkirjastatud dokumendid saadetakse aadressil ehs@ehs.ee.

Varsa sünnitunnistusele kantakse:

- varsa ema nimi, individuaalnumber (UELN) ja/või tõuraamatu number;
- varsa isa nimi, individuaalnumber (UELN) ja/või tõuraamatu number;
- mära omanik või omanike esindaja;
- varsa sünniaeg, sugu;
- varsa värvus;
- varsa omaniku nimi ja allkiri.

Varsa sünnitunnistus saadetakse EHSi ka nendel juhtudel, kui mära ei tiinestunud, tiinus katkes, toimus surnultsünd või muu sündmus, ning vastav kanne tehakse sünnitunnistuse osasse.

11.2.2 Hobuse identifitseerimine

Hobune identifitseeritakse ja EHS väljastab hobuse passi Euroopa Komisjoni 17.veebruari 2015 rakendusmääruse (EL) 2015/262 kohaselt.

Hobuse identifitseerimise süsteemi osad on:

- üks eluaegne identifitseerimisdokument;
- identsuskontrolli meetod;
- tõuraamatu andmebaas, milles registreeritakse selle loomaga seotud üksikasjalikud identifitseerimisandmed.

Tõuraamatu andmebaasi ja keskandmebaasi vahel on toimiv ühendus, mis tagab nendes andmebaasides ajakohase teabe kättesaadavuse.

Loomapidaja esitab hobuse identifitseerimisdokumendi taotluse EHSi. Hobusepass väljastatakse hiljemalt kuue kuu jooksul alates hobuse sünnist.

Varsa joonisdiagrammi koostab EHSi poolt volitatud isik varsa ema juures. Andmed identifitseerimislehe kohta on toodud aretusprogrammi osas „Tõuraamatuse kandmise alused ja tõuraamatu pidamise kord”. EHS tunnistab ka veterinaararsti poolt tehtud joonisdiagrammi. Vanemate hobuste identifitseerimisel on vajalik omaniku poolt esitada hobuse põlvnemist tõendavad dokumendid.

Individaalnumber (UELN) antakse kõigile identifitseeritud hobustele vastavalt osas *Tõuraamatuse kandmise alused ja tõuraamatu pidamise kord* toodud näitele. Numbris kajastub hobuse sünniaasta.

Transpondri paigaldamist on täpsemalt kajastatud järgnevas punktis „Hobuste märgistamine”.

Kande elektroonilisse tõuraamatusse teeb aretusühing. Elektroonilisse tõuraamatusse registreeritud andmete alusel vormistab aretusühing hobuse passi. Pass väljastatakse hobuseomanikule peale passi väljastamisega seotud kulutuste katmist.

11.2.3 Hobuste märgistamine

Hobuse märgistamine toimub vastavalt Programmi juurde kuuluva protseduurireeglite osa punktile A.10.1 Elektroonilise märgistuse kasutamine ja paigaldamine.

Elektroonilise transpondri paigaldab veterinaararst. Transponder tuleb paigaldada hobuse vasakule küljele kaelale turja ja kukla vahelisele alale. Märgistamine peab toimuma samaaegselt joonisdiagrammi koostamisega või varem. Varasema märgistamise puhul tuleb identifitseerijale esitada teatis hobuse märgistamise kohta (LISA A4).

11.2.4 Põlvnemisandmete õigsuse kontroll

Põlvnemisandmete õigsuse kontroll toimub paaritustunnistuse ja varsa sünnitunnistuse alusel ning vastavalt Programmi juurde kuuluva protseduurireegli A. *Põlvnemisandmete õigsuse geneetiline ekspertiis* punktile 11.

11.2.5 Andmete säilitamine

Vastavalt Põllumajandusministri 21. detsembri 2009. a määrusele nr 128 on Aretaja kohustatud pidama arvestust karjas olevate hobuste üle. Registreerida tuleb vähemalt järgmised andmed: hobuse nimi, tõug, sünniaeg, karja toomise ja karjast väljaviimise aeg ning lähte- ja sihtkoha aadress koos sealse loomapidaja nime ja isiku- või registrikoodiga. Andmete muutumise korral (nt. hobuse karja tulek või karjast väljaminek, varssumine, kastreerimine, paaritused) tuleb need arvestusdokumentidesse kanda 3 päeva jooksul sündmuse toimumisest alates. Karja arvestusdokumente tuleb säilitada vähemalt 3 aastat alates hobuse karjast väljamineku päevast.

Paaritustunnistusi, sünnitunnistusi, identifitseerimislehti, paaritusnimekirju, omanikuvahetuse teostamise avaldusi säilitatakse EHSis vastavalt ettenähtud korrale.

11.3 Aretuslooma jõudlusandmete ja geneetilise väärtuse hindamistulemuste kasutamise kord

Seadusandlik alus aretuslooma jõudlusandmete ja geneetilise väärtuse hindamistulemuste kasutamise korrale on toodud aretusprogrammi üldosa alguses.

Hobuse geneetilist väärtust hinnatakse tema jõudlusandmete alusel. Hobuse omajõudlust hinnatakse varsaeas, noorhobuste ülevaatustel, märade või täkkude hindamisel tõuraamatusse kandmisel, rakendihobuste jõudluskatsetel ja rakendispordis. Hobuse jõudluse hindamisel arvestatakse ka järglaste, eellaste ja külgsugulaste jõudlusandmeid.

Jõudlusandmed avaldatakse jooksvalt EHSi koduleheküljel ja koondandmetena aastaraamatus.

Avaldatud jõudlusandmed on eelkõige aretajale mõeldud info, kes kasutab neid paaride valiku otsuste langetamisel.

11.4 Aretuslooma ja aretusmaterjali aretuseks sobivaks tunnistamise kord

Hobuste aretuseks tunnustamisel on vajalik arvestada tema põlvnemisega, hinnata tema välimikku ja allüüre ning läbida tunnustamiseks vajalikud jõudluskatsed.

11.4.1 Hobuste hindamine

Hobuste hindamine toimub vastavalt tunnustatud jõudluskontrolli läbiviimise korrale. Märade ja täkkude esmane hindamine toimub enne tõuraamatusse kandmist.

Hindamine toimub järgnevalt loetletud tunnuste kohta:

- tüüp
- kehaehitus
- jalad
- samm
- traav
- üldmulje

Hindamine toimub numbriliselt:

10 = suurepärase

9 = väga hea

8 = hea

- 7 = küllalt hea
6 = rahuldav
5 = piisav
4 = puudulik
3 = küllaltki halb
2 = halb
1 = väga halb
0 = hindamata

Hobust, kellel esineb mõigaslugu, pätk, kõrivilistamine, künahaukamine või jänesekand, üldjuhul ei hinnata ja teda ei tohi kasutada suguhobusena. Jänesekannaga hobusel võib jalgu hinnata, kuid mitte kõrgemalt kui 4 punktiga.

11.4.2 Täkkude tunnustamine

Täkkude tunnustamine on otsuse tegemine täku kasutamise kohta aretusprogrammi raames. Täku tunnustamise õiguspädevaks organiks on tõu- ja hindamiskomisjon.

Tingimused, millele täkk peab vastama enne tunnustamiseks esitamist:

- vanus vähemalt 2 aastat;
- põlvnemine on vastav tõuraamatusse kandmise tingimustele;
- hobusel on identifitseerimisdokument (pass);
- teostatud on täku põlvnemisandmete õigsuse geneetiline ekspertiis;
- terviseprobleemide puudumine, mis kahjustavad tõuväärtust (nt täkul ei tohi olla hammastiku ega munandite anomaaliat, viltust saba ega tehtud keha korrigeerimise operatsioone);
- täku enda või tema järglaste jõudluskatsete tulemused.

Erandkorras võib täkk saada tunnustuse vähemalt kolme järglase järgi, kes peavad olema hinnatud jõudluskatsetel I või kõrgema auhinnaga.

Täkid, kes on vajalikud genofondi säilitamiseks või laiendamiseks, võib kanda peatõuraamatusse tõu- ja hindamiskomisjoni otsusega.

Otsus on kas:

- tunnustatud kolmeks aastaks;
- tunnustatud;
- esialgu mitte tunnustatud;
- mitte tunnustatud.

Otsus on "tunnustatud kolmeks aastaks", kui täkk on EHSi poolt hinnatud üleriigilistel jõudluskatsetel kõrgema või esimese auhinnaga ja täidetud on põlvnemise nõuded. Otsus "tunnustatud kolmeks aastaks" kantakse hobuse passi.

Otsus on "tunnustatud", kui täkk on katsetatud üleriigilistel jõudluskatsetel rakendis 1 km sammu ja 1 km traavi distantsil või on täkul tulemused rakendispordis või töökatsetel. Täkul on täidetud põlvnemise nõuded ja täkk on hinnatud jõudluskatsetel kõrgema või esimese auhinnaga. Otsus tunnustamise kohta kantakse hobuse passi.

Otsus on "esialgu mitte tunnustatud", kui täkk ei täida esitatud nõudmisi jõudluse osas, kuid on oodata, et ta edaspidi neile nõudmistele vastab. Otsusega tuleb kindlasti määrata tähtaeg, mille möödumisel on vajalik täkk uuesti tunnustamisele esitada.

Otsus on „mitte tunnustatud“, kui täkk ei täida esitatud nõudmisi. Täku omadused ei toeta Programmis kindlaks määratud eesmärkide saavutamist ning jõudluskontrolli tulemused ei vasta tunnustamiseks vajalikele nõuetele.

Otsus protokollitakse. Otsus avalikustatakse ja edastatakse kirjalikult täku omanikule hiljemalt 1 kuu jooksul peale otsuse tegemist. Tunnustatud täkkude nimekiri avalikustatakse EHSi koduleheküljel ning aastaraamatus.

11.4.3 Eriprogrammis osalevate rootsi ardenni täkkude ja märade aretuseks sobivaks tunnustamise kord

Eriprogrammis osalevate rootsi ardenni täkkude ja märade aretuseks sobivaks tunnustamise korra aluseks on eesti raskeveohobuste aretusprogramm ja selle juurde kuuluv protseduurireegel 11.4. *Aretuslooma ja aretusmaterjali aretuseks sobivaks tunnustamise kord*. Rootsi ardenni täkkude tunnustamisel arvestatakse täkkude põlvnemisandmeid ja eelnevaid hindamise ning aretuseks sobivaks tunnustamise tulemusi Rootsi Ardenni Ühingu poolt.

Rootsi ardenni märade aretuseks sobivaks tunnustamisel arvestatakse nende põlvnemisandmeid ja hindamistulemusi. Võrdsete hindamistulemuste põhjal eelistatakse hobuseid, kes on tõu geneetilist mitmekesisust rikastavate põlvnemisandmetega ja kelle vanemate aretusväärtus on kõrgem.

11.5 Emaslooma seemendusandmete registreerimise kord

Seadusandlik alus seemendusandmete registreerimise korrale on toodud aretusprogrammi üldosas. Seemenduseks loetakse emaslooma tiinestamist vabapaaritusega, käestpaaritusega, seemendamisega värske, jahutatud või sügavkülmutatud spermaga.

Mära seemendus- ja paaritusandmete nõuetekohase registreerimise kohustus on nii täku- kui märaomanikul või omaniku esindajal.

Seemenduste registreerimise aluseks on järgmised dokumendid:

- täku paaritusnimekiri;
- paaritustunnistus;
- varsa sünnitunnistus.

Täku paaritusnimekirja peetakse iga kasutuses oleva täku kohta eraldi ja edastatakse aasta lõpul EHSi, kus andmed paarituste kohta sisestatakse nimekirja alusel elektroonilisse tõuraamatusse. Täku pidajal on soovitatav jätta oma algdokumentatsiooni koopia paaritusnimekirjast.

Paaritustunnistus täidetakse iga paaritatud mära kohta ja see kaasneb alati märaga tema müügi korral. Varsa sünnitunnistus edastatakse EHSi 30 päeva jooksul peale varsa sündi või aborti, mittetiinestumise korral hiljemalt 31. detsembriks.

Seemendajana käsitletakse täku omanikku või valdajat või kunstliku seemenduse läbi viinud veterinaararsti.

Külmutatud ja jahutatud spermaga kunstliku seemenduse teel saadud järglaste registreerimisel on vajalik teostada põlvnemisandmete õigsuse kontroll.

11.6 Põllumajanduslooma, keda soovitakse tõuraamatusse kanda, identifitseerimise ja selle üle arvestuse pidamise kord

Seadusandlik alus põllumajanduslooma, keda soovitakse tõuraamatusse kanda, identifitseerimise ja selle üle arvestuse pidamise korrale on toodud aretusprogrammi üldosas.

Hobuse identifitseerimise osadeks on:

- joonisdiagramm hobuse kirjeldusega;
- nimi;
- individuaalnumber (UELN);
- elektroonilise transpondri edastatav kood;
- elektrooniline tõuraamatu kirje;
- hobuse pass.

Varsa sünnitunnistuse saadab mära omanik tõuraamatupidajale 30 päeva jooksul alates varsa sünnist.

Varsa sünnitunnistus on aluseks kõigile järgmistele toimingutele varsa identifitseerimisel.

Varsa joonisdiagrammi koostab EHSi poolt volitatud isik varsa ema juures. Andmed identifitseerimislehe kohta on toodud aretusprogrammi juurde kuuluvate protseduurireeglite osas *Tõuraamatusse kandmise alused ja tõuraamatu pidamise kord*. EHS tunnistab ka veterinaararsti poolt tehtud joonisdiagrammi. Vanemate hobuste identifitseerimisel on vajalik omaniku poolt esitada hobuse põlvnemist tõendavad dokumendid.

Hobusele paneb nime omanik. Nimi ei tohi olla ühetäheline või põhjendamatult pikk. Nimi peab algama isa nime esitähedega ning soovituslikult lõppema märade puhul täis- ja täkkude puhul kaashäälikuga. Kui nime osana kasutatakse aretaja või sünnikoha nime, rakendub nõue vaid hobuse pärisnimele. Nime osana ei ole lubatud kasutada tõutähist (näit. ER).

Individaalnumber (UELN) antakse kõigile identifitseeritud hobustele vastavalt aretusprogrammi juurde kuuluvate protseduurireeglite osas *Tõuraamatusse kandmise alused ja tõuraamatu pidamise kord* punktis 10 (Märgistamise kord) toodud näitele.

Elektroonilise transpondri paigaldab veterinaararst. Transponder tuleb paigaldada hobuse vasakule küljele kaelale turja ja kukla vahelisele alale. Märgistamine peab toimuma samaaegselt joonisdiagrammi koostamisega või varem. Varasema märgistamise puhul peab hobuse pidaja esitama veterinaararsti tõendi identifitseerimise toimumise kohta. Tõendilt (LISA A4) peab selguma:

- millal märgistamine toimus;
- märgistaja;
- millist hobust märgistati;
- paigaldatud transpondri poolt edastatav kood;
- koht, kuhu transponder paigaldati.

Kande elektroonilisse tõuraamatusse teeb aretusühing. Elektroonilisse tõuraamatusse registreeritud andmete alusel vormistatakse hobuse pass. Pass väljastatakse hobuseomanikule peale passi väljastamisega seotud kulutuste katmist.

12 Aretusprogrammi juurde kuuluvate vormide näidised

Aretusprogrammi lisadena kuuluvad selle juurde vormid, mille näidised on esitatud eraldi järgnevatel lehekülgedel.

- LISA A1. Paaritustunnistus ja varsa sünnitunnistus.
- LISA A2. Hobuse identifitseerimisleht
- LISA A3. Paaritusnimekiri
- LISA A4. Teatis hobuse märgistamise kohta

LISA A1.

Paaritustunnistus ja varsa sünnitunnistus

EESTI HOBUKASVATAJATE SELTS

PAARITUSTUNNISTUS nr. 0008702

Paarituspunktis (aadress) _____
 Paaritatud sugutäkuga _____ (nimi) reg. nr. _____ TR nr. _____
 täku tõug _____ sünd. _____ värvus _____
 Täku vanemad: isa _____ ema: _____
 Mära omanik: _____ (nimi ja aadress)

MÄRA TUNNUSED

Nimi: _____ reg. nr. _____ TR nr. _____ sünd _____
 värvus ja märgised _____
 Mära vanemad: isa _____ ema: _____
 Paarituse (kunstliku seemenduse) aeg: _____ 200 a.
 Korduspaarituse (kunstliku seemenduse) aeg: _____ 200 a.
 Tiinuse kontrolli tulemus: _____
 Toimunud paaritus (seemendust) tõendab: _____ (nimi ja allkirja deklareering)
 Paaritustunnistuse saanud: _____ (nimi ja allkirja deklareering)

VARSA SÜNNITUNNISTUS

Ülalnimetatud paarituse tagajärjel on sündinud varss:
 Sündimise aeg: _____ 200 a.

SUGU	NIMI*	VÄRVUS JA MÄRGISED

* Varsa nimi peab algama isa nime algustähega

Ülalnimetatud paarituse tagajärjel:

- ☐ mära ei tiinestunud
☐ loode aborteerus _____ (kuupäev)
☐ surmutsünd _____ (kuupäev)

Varsa omanik: _____ (nimi ja allkirja deklareering)

EHS-i töötaja: _____ (nimi ja allkirja deklareering)

LISA A2.

Hobuse identifitseerimisleht

EESTI HOBUSEKASVATAJATE SELTS
HOBUSE IDENTIFIKATSIOON

Nimi Sugu
 Tõug Sünniaeg
 Sünnikoht
 Omanik
 Paaritamise aeg Paaritustunnistuse nr
 Isa Ema
 Värvus
 Pea

 VE
 PE
 VT
 PT
 Kere

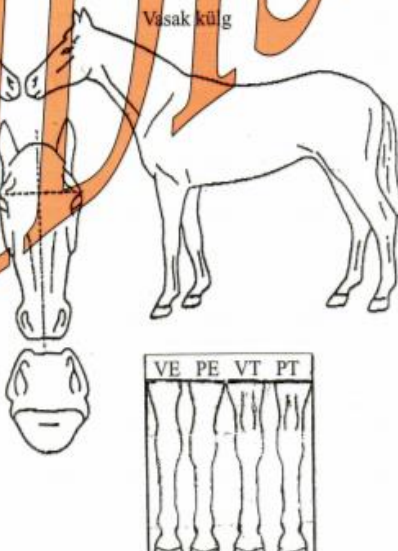
Hobuse identifitseerimise lehel märgitakse tunnusmärgid (märgised, armid, põletusmärgid, pöörised), nende asukoht. Valged märgised märgitakse punase joonega ja pöörised X-ga. Märgiste puudumine tähistada O-ga.

Parem külg

Vaade eest

Vasak külg

Vaade tagant

Omanik: Identifitseerija:
 (esindaja) nimi / allkiri nimi / allkiri
 Koht ja kuupäev

Eesti Hobusekasvatajate Selts, tel 446 6995, faks 446 6066, e-post ehs@ehs.ee

LISA A3.

Paaritusnimekiri (täku sugulise kasutuse registreerimisleht)

TÄKU SUGULISE KASUTAMISE REGISTREERIMINE 200 a.

Täku nimi ja tõuraamatu nr:

Täku omanik:

Jrk. nr.	paarituse kuupäev	mära nimi ja reg.või tõuraamatu nr.	mära tõug	paaritus- tunnistuse nr.	mära omanik	märkused

Täku pidaja :

Kuupäev :

allkiri:

LISA A4.

Teatis hobuse märgistamise kohta

TRANSPONDRI KLEEBISE KOHT	
HOBUSE MÄRGISTAMISE TEADE	
Kuupäev	
Koht	
Käesolevaga kinnitan, et olen elektroonilise transpondriga märgistanud järgmise hobuse:	
HOBUSE NIMI/UELN kood	
SUNNIAEG	
EMA NIMI (täidetakse varsa puhul)	
VARVUS	
MARGISTE KIRJELDUS	
TRANSPONDRI PAIGALDAMISE KOHT	
Hobuse omaniku/pidaja nimi ja allkiri	
Kinnitan, et kontrollisin enne märgistamist ja ei leidnud varasema märgistuse olemasolu	
Märgistanud isiku nimi, allkiri ja ametinimetus	

B. EESTI RASKEVEO TÕUGU HOBUSTE SÄILITUSPROGRAMM

13 Säilitusprogrammi üldosa

Säilitusprogramm on algselt koostatud aastateks 2011 kuni 2020 ja seda pikendatakse käesoleval kujul paralleelselt eesti raskeveo tõugu hobuste aretusprogrammiga kuni 2022. aasta lõpuni. Säilitusprogramm on eesti raskeveo tõugu hobuste aretusprogrammi lahutamatu osa ning haarab kõiki abinõusid, mis on vajalikud eesti raskeveohobuse tõu säilitamiseks.

Eesti raskeveo tõu säilitamisel lähtutakse geneetilise mitmekesisuse säilitamise põhimõttest ning sotsiaalmajanduslikest ja kultuurilistest vajadustest.

Arvestades tõu väikest arvukust ning eesmärgiga vajadusel kaasata tõu säilitamisse teistes Euroopa Liidu liikmesriikides asuvaid eesti raskeveo tõugu hobuseid, loeme sellekohased erandid võimalikuks, kui neid käsitletakse kooskõlas EHS kui aretusühingu käesolevas programmis esitatud põhimõtetega. Vastava protseduuri algatamise eelduseks on EHS ER haruseltsi juhatuse ja tõukomisjoni ühine otsus. Populatsioon hõlmas 01.01.2010 seisuga 250 hobust. 01.01.2016 oli tõuraamatus 348 eesti raskeveo tõugu hobust. 01.01.2018 oli tõuraamatus 385 eesti raskeveo tõugu hobust, neist märasid 227 (sh. kolmeaastaseid ja vanemaid märasid 173), takke 75 ja ruunasid 83. Tunnustatud takke oli 01.01.2018 seisuga 14.

Säilitusprogrammi lähtealuseks on eesti raskeveo tõugu hobuste tõuraamatu populatsioon 1922. aastal avatud eesti ardenni (alates 1953 eesti raskeveo) tõugu hobuste tõuraamatust.

13.1 Eesti raskeveo hobusetõu ajalugu

Eesti raskeveohobune on aretatud kohaliku hobuse baasil vältava ristamise teel ardenni tõugu täkkudega. Esimesed ardennid tõi 1862.aastal Torisse akadeemik A.T. von Middendorff. XIX sajandi lõppu ja XX sajandit iseloomustab koordineerimata ardenni täkkude import ja kasutamine mõisnike poolt.

1911. aastal asutati Baltimaade Külmavereliste Hobuste Kasvatajate Selts, mille eesmärgiks oli koordineerida ardenni hobuste aretust. Seltsi tegevus lõppes mõne aasta pärast seoses I Maailmasõja

algusega. 1913. aastal ostis rühm Virumaa mõisnikke Rootsist ardenni tõugu noorhobuseid, mis paigutati Virumaa ja üksikud ka Harjumaa mõisatesse. Sellega pandi alus ardenni hobuste kasvatamisele Põhja-Eestis.

1920. aastal korraldati Eesti Vabariigi Põllutöoministeeriumi poolt ülemaaline hobuste registreerimine, et kindlaks teha tõumaterjali hulk ja leviku piirkonnad. Hobuste registreerimisandmete põhjal soovitas Põllutöoministeerium oma otsusega aretada Eestis kolme hobusetõugu: eesti, tori ja ardenni hobust.

1921. aastal asutasid ardenni hobuse kasvatajad Virumaa Hobusekasvatuse Seltsi, mis hiljem nimetati Ardenni Hobuste Tõuseltsiks. Tõuseltsi poolt alustati ardenni hobuste kandmist tõuraamatusse ning korraldati sihipärast ardenni hobuste aretustööd. Ardenni Hobuste Tõuseltsi tegevus katkes II Maailmasõja käigus.

1922. aastal võeti vastu esimene ardenni hobuste tõumäärustik ja avati Eesti ardennihobuste tõuraamat. Tõuraamatusse märgiti ardenni tüübilisi 3...14 aasta vanuseid hobuseid, kelle kõrgus turjalt oli täkkudel 148...164 cm, märadel 146...160 cm ning kämbla ümbermõõt täkkudel vähemalt 21 cm ja märadel 20 cm. Lisaks hinnati hobuseid tõuraamatusse märkimisel veel põlvnemise, välimiku, käigu, iseloomu ja tervise järgi. Vastavalt hinnangule jaotati hobused I, II või III klassi. Tõuraamat jagunes kaheks osakonnaks: puhtatõulised hobused (tõumärk A) ja ristandhobused (Eesti ardenni tõumärk EA).

1922. ja 1923 a. võeti tõuraamatusse 51 eesti ardenni takku ja 207 mära.

Tõumaterjali soetamisel omasid erilist tähtsust Rootsist imporditud takud. 1913.-1924. aastal Rootsist imporditud ardenni täkkudest märgiti 1922.-1923. aastal tõuraamatusse järgmised takud: Aviso 7A, Alenius 8A, Lothar 9A, Harras 19A ja Etual 38A.

1923. aastal osteti riigi abiga 2 takku Rootsist (Orkett 45A, Orpheus 46A), 1 takk Hollandist (Don Juan 47A) ja 4 takku Belgiast (Orfroy 48A, Tabac 49A, Jeannot d'Aubreme 50A, Coquet 51A). Järgnevatel aastatel jätkus riigi toetus tõumaterjali (takud, mädad, noorhobused) impordiks, peamiselt Rootsist.

1925. aasta lõpuks kuulus riigi eesti ardenni sugutäkkude nimekirja 15 takku. Riigi toetusega osteti aastatel 1923-1925 täiendavalt 31 eesti ardenni mära ja määravarssa.

1948. aastal alustas tööd Riiklik Hobuste Tõulava. Tõulava jätkas ardenni hobuste tõuraamatu pidamist. Tegeleti aretustöö organiseerimisega kolhooside ja sovhooside tõufarmides. 1953. aastal imporditi heade sugutäkkude vähesuse tõttu 10 nõukogude raskeveo takku Mordva ANSV-st ja Vladimiri oblastist, kellest iseseisva liini moodustas Rambatan 1006NR.

1953. aastal 28. augustil nimetati Eesti NSV põllumajanduse ministri käskkirjaga nr. 255 eesti ardenni hobune eesti raskeveohobuseks (tõumärk ER).

1968. aasta 18. aprillil kinnitati eesti raskeveo tõug Eesti Hobusetõugude Tõuaretuse Nõukogu otsuse põhjal puhtatõuliseks ja lõpetati märade kandmine tõuraamatu eri osadesse.

1991. aastast taasiseseisvunud Eestis toimus eesti raskeveohobuste aretustöö üleminek erakasvanduste ja üksikute hobusekasvatajate kätte üle Eesti. Tõuraamatusse kantud hobuste arvukus

väheneb, populatsiooni arvukus langes alla 200 hobuse ning näiteks 2001. aastal sündis Eestis ainult 8 eesti raskeveo tõugu varssa.

13.2 Tõu omadused

Tõu omadusi väljendatakse soovitud ja mitte soovitud omaduste koondina. Eraldi vaadeldakse hobuse tüüpi, kehaehitust, jäsemeid ja liikumisi ehk allüüre.

13.2.1 Mõõtmed

Soovitatavad mõõtmed:

täkid – turjakõrgus 161...171 cm, kämbla ümbermõõt 23...26 cm;

märad – turjakõrgus 158...168 cm, kämbla ümbermõõt 22...25 cm

13.2.2 Tüüp

Tüüp väljendab hobuse vastavust Programmis kehtestatud nõuetele. Hobustel peavad olema selged sootunnused.

Soovitud on silmapaistvalt hea, proportsionaalse ja suurejoonelise külmaverelise hobuse tüübiga hobune, kusjuures on ilmekalt välja kujunenud sugupoolte tunnused (mära ja täku tüüp).

Eesti raskeveo tõugu hobusel peab väljenduma tihe ning tugev konstitutsioon, hea ainevahetus, vastupidavus ja töövõime.

Soovitud on väga hea iseloomu, tasakaaluka temperamendi ja väga heade liikumisomadustega hobune.

13.2.3 Kehaehitus

Erinevatel kehaosadel on soovitatavad ja mittesooovitavad tundemärgid.

Pea *Soovitav:* proportsionaalne, laia otsmikuga, sirge profiiliga, väljenduslike, sõbralike silmade, keskmiste kõrvade ja laia lõuapärade vahega.

Mittesooovitav: ilmetu, suur, kumera profiiliga pea, väike ning tuim silm ning kitsas lõuapärade vahe.

Kael *Soovitav:* keskmise pikkusega, tugev ja lihaseline, tiheda lakaga.

Mittesooovitav: lühike, halva lihastusega või madala asetusega kael.

Turi *Soovitav:* keskmise pikkuse ja kõrgusega.

Mittesooovitav: lühike ja madal turi.

Piht *Soovitav:* keskmise pikkusega, hästi lihaseline, seljale ulatuv; keskmiselt pikk abaluu ja õlavars.

Mittesooovitav: lühike abaluu ja õlavars.

Rind *Soovitav:* sügav, lai, kumera roidekaarega.

	<i>Mittesoovitav:</i> mittesügav, kitsas, lameda roidekaarega.
Keha	<i>Soovitav:</i> ristkülikukujuline keha, hästi ühendatud hobuse ees-, kesk-, ja tagaosa. Selg sirge ning keskmise pikkusega. Nimme lühike, laudjas renjas, keskmise pikkusega, lai ja lihaseline. <i>Mittesoovitav:</i> väga lühike või väga pikk keha. Nõrk, nõgus või kumer nimme. Laudjas tugevalt luipu, nõrga lihastusega.
Jäsemed	<i>Soovitav:</i> tugevad, hästi arenenud liigestega; keskmise pikkusega sõrgatsiga, sõrgatsiliigeselt iseloomuliku sõrgatsitutiga. Kabjad korrapärase ja tugeva kabjasarvega. <i>Mittesoovitav:</i> nõrkade liigestega jalad; eetsi- ja taatsine esijala seis, nõõritud kämmal; lühike, püstine või pehme sõrgats; sirge või saabeljas tagajalg, rangjalgne või kooskandne seis.

13.2.4 Värvus

Põhivärvused on raudjas ja kõrb, soovitud on vähesed märgised peal, kehal ja jalgadel. Mitte soovitud on kirju värvusega hobused.

13.2.5 Allüürid

Soovitav: eesti raskeveo tõugu hobuse liikumine peab olema hoogne, avar, samm vähemalt keskmise pikkusega. Jalgade liikumine otse ja ettepoole suunatud.

Mittesoovitav on lühike, seotud, väga madal, korrapäratu, riivlev samm või traav.

13.2.6 Seesmised omadused (iseloom, temperament, tervis ja kasutusala)

Soovitav on mitmekülgeid kasutuseeldusi omav, vastupidav ja hea veotahtega hobune, iseloomult sõbralik. Temperamendilt energiline, kuid tasakaalukas, julge, hästi juhitud ja kergelt alluv hobune.

Mittesoovitav on tõrksad, närvilised ja tigidad hobused.

Eesti raskeveohobune peab olema tugeva tervisega, hea söödakasutusega, hea sigivusega ja pärilike vigadeta. Põhilised kasutusala: põllu- ja metsatööl; mitmekülgne kasutus turismis; vabaaja- ning rahvaüritustel nii ratsa- kui ka rakendihobusena.

13.3 Tõu säilitamise eesmärk

Säilituse ja aretuse eesmärgiks on kohaliku tõu, eesti raskeveohobuse säilitamine, keda ühendab põlvnemine, välimiku ja majanduslikult kasulike omaduste ühtsus. *Soovitav* on mitmekülgeid eeldusi omav töövõimeline hobune.

Tuleb tagada eesti raskeveo hobusetõu populariseerimine, tunnustatud puhtatõuliste täkkude aretuses kasutamise suurendamine, populatsiooni ja tõu leviala laiendamine. Eesmärgiks on aastaks 2020

saavutada olukord, kus eesti raskeveo tõugu sugumärasid oleks populatsioonis üle 150 hobuse ja igal aastal sünniks vähemalt 50 eesti raskeveo tõugu varssa. Suurendatakse eesti raskeveo tõu populaarsust turismis ja mitmekülgse kasutusotstarbega vabaaja hobusena.

Põlvnemise ühtsus saavutatakse hobuse põlvnemisega ühistest vanematest ja pideva sihikindla aretusega. Tõu konstantsus säilitatakse õige valiku ja paaride valikuga. Tõu struktuuri hoidmiseks kasutatakse liin- ja perekondaretust. Tõu struktuur on vajalik, et säilitada ja kujundada erineva genotüübiga rühm, mis on lähtekohaks tõu säilitamisel.

Valikukriteeriumid tõu säilitamisel ja aretamisel on:

- põlvnemine;
- välimik ja tüüp;
- liikumine;
- seesmised omadused (tervis, kohanemisvõime, söödakasutus, iseloom, temperament, jõudlus).

Eesti raskeveohobuse säilitusprogrammi eesmärgiks on säilitada eesti raskeveohobuse geno- ja fenotüübilised omadused, mis vastavad kohalikele tingimustele ja tagavad:

- tõu geneetilise mitmekesisuse,
- tõu sotsiaal- majandusliku, kultuurilise ja ökoloogilise väärtuse,
- tõu struktuurilise väärtuse,
- väljakujunenud tõu täiustamise.

14 Säilitusprogrammi põhiosad

Käesoleval säilitusprogrammil on järgmised põhiosad:

14.1. Välimiku ja jõudlusomaduste kirjeldus

14.2. Andmed populatsiooni kohta

14.3. Tõu säilitamise meetodid

14.4. Tõu propageerimise kord

14.1 Välimiku ja jõudlusomaduste kirjeldus

Üldine tõukirjeldus on soovitud ja soovimatute omaduste kaudu toodud säilitusprogrammi üldosas.

Hobuste vastavust tõukirjeldusele hinnatakse ülevaatustel. Märade ja täkkude esmane hindamine toimub enne tõuraamatusse kandmist.

Eesti raskeveo tõugu hobuste jõudlusomaduste hindamine toimub jõudluskontrolli andmete alusel.

Jõudluskontrolli andmete aluseks on :

- varssade hindamine;
- noorhobuste jõudluskatsed;
- täkkude hindamine, tõuraamatu kanded ja täkkude näitused;
- märade hindamine, tõuraamatu kanded ja märade näitused;
- täkkude ja märade jõudluskatsed;
- võistlusspordi tulemused (näiteks rakendisport jm alad).

Jõudluskontroll viiakse läbi vastavalt jõudluskatsete eeskirjadele ning kehtivatele juhenditele.

Täkkude tunnustamine toimub vastavalt tõu aretusprogrammiga kaasnevale korrale *Aretuslooma ja aretusmaterjali aretuseks sobivaks tunnistamise kord.*

14.2 Andmed populatsiooni kohta

01.01.2018. aasta seisuga on tõuraamatusse võetud kokku 6399 eesti raskeveo tõugu mära ja 2229 eesti raskeveo tõugu takku.

01.01.2018 seisuga on populatsioonis:

- 95 peatõuraamatusse ja 12 tõuraamatusse kantud mära;
- 14 tunnustatud ja peatõuraamatusse kantud takku ja 4 tõuraamatusse kantud takku;
- 226 hobust kuulub eeltõuraamatusse.

Suurim eesti raskeveo tõugu hobuste populatsioon on Ida-Virumaal ja Pärnumaal. Viimastel aastatel on tõu levik laienenud üle Eesti.

14.2.1 Aretuse hetkeseis

2017. aastal registreeriti 48 varsa sünd. 3-aastaseid ja vanemaid märasid on tõus 173, 1- kuni 3-aastaseid märasid 54.

Keskmised mõõtmised täkkudel: turjakõrgus 163 cm, rinna ümbermõõt 197 cm, kämbla ümbermõõt 24,5 cm.

Keskmised mõõtmised märadel: turjakõrgus 158 cm, rinna ümbermõõt 195 cm, kämbla ümbermõõt 22,0 cm.

Peamiseks aretusmeetodiks on puhasaretus. Paaride valikul on eesmärgiks säilitada tõule iseloomulikud omadused ja vältida inbriidigudepressiooni. Selleks tuleb kasutada nii ühtlikku kui mitteühtlikku paaride valikut ning vajadusel mõõdukat suguluspaaritust.

Aretus märaperekondade kaudu omas suuremat tähtsust 1950...1990 aastatel. Käesoleval etapil,

piiratud märade arvu juures, tuleb igasse genotüüpi suhtuda võrdväärse tähelepanuga.

14.2.2 Sugutäkkud

2010. aastal kuulusid seitse tunnustatud tätku nelja genealoogilisse liini.

Rootsist imporditud rootsi ardenni täkkude liinid on:

Evido 1340 A liin

Karat 571 A liin

Neptun ov Ärsta 77A liin

Vallin 197 A liin

Lisaks on tunnustatud sugutäkk Vapper 2191 ER, kes on vladimiri raskeveo tõugu täku Vezdehod järglane.

14.2.3 Värvused

Põhivärvused on raudjas ja kõrb, populatsioonis on mõned kimli värvusega hobuseid. Alates 2008. aastast on märgitud tõuraamatusse üksikuid hobuseid hõbekõrvi või hõbemusta värvusega.

14.2.4 Tervis

Eesti raskeveo tõugu hobuste tervislik seisund on hea. Hobuste keskmine eluiga ulatub normaalsete pidamistingimuste juures 22...25 aastani. Hobuste eluea vähenemist ei ole tõestatud.

Sigivus on rahuldav. Sugumärad on võimelised igal aastal varssuma ja andma elujõulise varsa, kuid märade tiinestumist on raske saavutada. Tasakaalustatud söötmine, head pidamistingimused ning töökoormuse tagamine vähendavad riske tiinestumisel.

14.3 Tõu säilitamise meetodid

Eesti raskeveo tõu säilitamisel rakendatakse aretuslikke meetmeid, mida toetatakse majanduslike meetmete rakendamisega. Eesti raskeveo tõugu hobuste aretuses on eelistatud puhasaretus, kuid on lubatud kasutada ühekordset ristamist genofondi rikastamiseks ja sugulusaretuse ohu vältimiseks. Teist tõugu põllumajanduslooma aretusmaterjali kasutatakse ainult konkreetse eriprogrammi alusel. Rakendatakse peamiselt liinaretust. Lubatud on ka mõõdukas sugulusaretus.

Eesti raskeveo hobusetõu populatsiooni säilitamisel rakendatakse võimaluste olemasolul järgnevaid majanduslikke meetmeid:

1. sugutäkkude baasi kindlustamine;
2. sugutäkkude järglaste jõudluskontrolli toetamine;

3. vanemate sugutäkkude ja vähem levinud genotüübiga sugutäkkude pidamise toetamine;
4. puhtatõuliste eesti raskeveo tõugu varssade toetamine;
5. eripaaride valiku toetamine, mis aitaks tagada tõu säilitamist;
6. eesti raskeveohobuse levikuareaali laiendamine;
7. kaasaaitamine tõu propageerimisele, näitustel ja messidel osalemise toetamine.

Sugutäkkude baasi kindlustamiseks ostab EHS vajadusel ja võimaluste olemasolul tõule vajaliku põlvnemisega noorhobuste ülevaatustel hea hinnangu saanud täkid aretuses kasutamiseks. Ettepaneku konkreetsete loomade ostmiseks teeb tõu- ja hindamiskomisjon.

EHS toetab hinnatud täkkude järglaste jõudluskontrolli, võimaluste olemasolul kompenseeritakse üleriigilistele jõudluskatsetele kutsutud noorhobuste transporti.

EHS toetab võimaluste olemasolul omaniku avalduse põhjal ja tõukomisjoni otsuse alusel täku pidamise kulusid. Toetuse maksmisega võivad kaasneda nõuded täku sugulise kasutamise kohta.

Igal aastal makstakse võimaluste olemasolul varsapreemiat puhtatõuliste eesti raskeveo tõugu varssade eest. Preemia saamise tingimuseks on, et varsa mõlemad vanemad on registreeritud eesti raskeveo tõugu hobuste tõuraamatus, kusjuures isa peab olema tunnustatud sugutäkk. Varsa sünniteade peab olema jõudnud seltsi kontoris aretusprogrammis ettenähtud aja jooksul. Varsatoetuse maksmise täpsemad tingimused kehtestatakse EHS juhatuse otsusega.

14.4 Tõu propageerimise kord

Eesti raskeveohobuse tõu säilitamisel on olulise tähtsusega tõu populaarsuse suurendamine. Eesmärgiks on suurendada eesti raskeveohobuse kasutusvaldkondi ja luua lisaväärtusi, mis suurendavad nõudlust eesti raskeveo tõugu hobuste järele. Lisaks tõu propageerimise iga-aastasele suursündmusele, eesti raskeveohobuste päevale, arendatakse hobuste turgu (oksjonite korraldamine, ostu-müügi informatsioon kodulehel jms).

Suuremat tähelepanu pööratakse eesti raskeveohobuse kui tugeva tööhobuse kasutamise propageerimisele metsanduses, aianduses, turismis, rakendisporis jm.

Eesti raskeveo tõugu tutvustatakse Eestis, Soomes ja teistes riikides toimuvatel näitustel, messidel, rakendivõistlustel ja mujal.

EHS teeb koostööd teiste organisatsioonidega eesmärgiga tõsta eesti raskeveo tõugu hobuse populaarsust. EHS viib läbi koolitus- ja teabepäevi.

Eesti raskeveohobustega seotud sündmusi kajastatakse ajakirjanduses ja meedias. Väljatöötamisel on

aktiivne internetikeskkond eesti raskeveo tõugu hobustest huvitatutele, et suurendada tõu populaarsust.

Sama tõu tõuraamatut pidava organisatsiooni või ühinguga on tagatud tihe koostöö vastavalt Euroopa komisjoni otsusele 92/354/EMÜ. Selle alusel sätestab liikmesriigi ametiasutus eeskirjad, mis reguleerivad originaaltõuraamatuid pidavate organisatsioonide või ühingute ja sama tõu tõuraamatuid või tõuraamatu osasid pidavate või asutavate organisatsioonide või ühingute vahelisi suhteid.

C. EESTI RASKEVEO TÕUGU HOBUSTE JÕUDLUSKONTROLI KORD

15 Jõudluskontrolli seaduslik alus

Eesti raskeveo tõugu hobuste jõudluskontrolli kord on eesti raskeveo tõugu hobuste aretusprogrammi lahutamatu osa ning seda viiakse läbi vastavalt Põllumajandusloomade aretuse seadusele, Loomakaitseseadusele, eesti raskeveo tõugu hobuste säilitus- ja aretusprogrammile (sh Aretuslooma jõudlusandmete ja geneetilise väärtuse hindamistulemuste kasutamise korrale ja Aretuslooma ja aretusmaterjali aretuseks sobivaks tunnustamise korrale) ning FEI määrustikule.

16 Jõudluskontrolliga seonduvad mõisted

Jõudluskontroll on hobuste jõudlus- ja põlvnemisandmete regulaarne kogumine, registreerimine, töötlemine, säilitamine ja analüüsimine tema geneetilise väärtuse hindamiseks. Jõudluskontrolli korraldab EHS koostöös hobuste omanikega. Hobuse registreerib hindamiseks hobuse omanik või ülevaatuse korraldaja, teavitades sellest EHSi. Hobuste hindamise info avaldatakse EHSi kalenderplaanis või jooksvalt EHSi kodulehel.

Jõudlusandmed on jõudluskontrolli läbiviimisel kogutud andmed.

Hobuste jõudluskatsed on vastavalt juhendile läbi viidud katsed, võistlused ja hobuste hindamised nende võimete väljaselgitamiseks.

Finaalülevaatus on Eestis toimuv üleriigiline noorhobuste jõudluskontroll.

Noorhobune on 2 kuni 6 aastane täkk, mära või ruun.

17 Aretuslooma põlvnemis- ja jõudlusandmete kogumise, nende õigsuse kontrollimise, töötlemise ja säilitamise kord

17.1 Jõudluskontrolli eesmärgid ja alustamise tingimused

Eesti raskeveohobuste jõudluskontrolli eesmärk on jõudluskontrolli läbinud hobuste kohta andmete kogumine ja töötlemine, aretajatele valikute tegemiseks informatsiooni andmine ning võimalusel aretusväärtuste määramine.

Jõudluskontrolliga on tegu juhul, kui antakse hinnang varsa arengule ja üldmuljele, hinnatakse noorhobuseid või suguhobuseid, katsetatakse hobuseid rakendis või rakendispordivõistlustel.

Jõudluskontrolli jõudlusandmete kogumist võib teostada Eesti Hobusekasvatajate Seltsi poolt tunnustatud jõudlusandmete koguja. Tõu- ja hindamiskomisjoni otsusega võib hobuste hindamisel kaasata eksperte (nt väliskohtunikke).

17.2 Jõudluskontrolli etapid ja nende vastavus hobuse vanusele

Jõudluskontrolli teostatakse järgmiste etappidena:

17.2.1 Varsa areng ja üldmulje

Varsa hindamise juures arvestatakse tema arengut, jalgade ehitust ning üldmuljet.

17.2.2 Kahe kuni kuue aastaste noorhobuste hindamine

Kahe kuni kuue aastaste noorhobuste hindamine toimub vastavalt „Noorhobuste hindamise juhendile“.

17.2.3 Vanemate kui kuue aastaste hobuste hindamine

Vanemate kui kuue aastaste hobuste hindamistulemused kogutakse ülevaatusel, võimalusel koos järglaste hindamisega.

17.2.4 Rakendikatsed (hobuste sõidu- ja veokatsed)

Rakendikatsed toimuvad vastavalt hobuste kombineeritud sõidu- ja veokatsete eeskirjale ning konkreetseks katseks koostatud juhendile kolme aastastele ja vanematele hobustele.

17.2.5 Ratsaspordivõistlused

Jõudluskontrolli tulemustena arvestatakse võistlustulemusi ratsaspordis.

Jõudluskontrolli viiakse läbi vastavuses hobuse vanusega, millest tuleneb andmete kogumise ajavahemik järgmiselt:

- a. varsa areng ja üldmulje – ajavahemik varsa sünnist kuni varsa kuue kuuseks saamiseni;
- b. 2 kuni 6 aastaste noorhobuste hindamine;
- c. hobuste hindamine – toimub vanematele kui kuue aastastele hobustele;

- d. rakendikatsed (hobuste sõidu- ja veokatset) – alates hobuse kolmandast eluaastast;
- e. rakendisportdivõistlused – alates hobuse neljandast eluaastast.

17.3 Põlvnemis- ja jõudlusandmete kogumine ja registreerimine

Põlvnemisandmete kogumine toimub algdokumentatsiooni alusel. Jõudlusandmete kogumine ja registreerimine toimub hobuste jõudluskontrolli käigus. Jõudluskatsete tulemused kantakse eesti raskeveo tõugu hobuste elektroonilisse tõuraamatusse.

Hobuse põlvnemisandmeid kontrollitakse hobuse passist (enne 01.01.1998 aastat sündinud hobustel võib olla põlvnemistunnistus). Jõudlusandmete registreerimise aluseks on protokollid. Jõudluskatsete algdokumendid kogutakse ja säilitatakse EHSi kontoris. Võistlustulemuste andmete registreerimisel kasutatakse lisaks EHSi poolt kogutud andmetele Eesti Ratsaspordi Liidu andmebaasis olevaid andmeid.

17.4 Jõudluskontrolli algarvestuse dokumendid

Jõudluskontrolli algarvestuse dokumentideks on järgmised hindamislehed, eeskirjad ja juhendid (näidised vt ptk 21):

- Eesti raskeveo tõugu hobuse hindamise juhend (LISA C1)
- Hobuse hindamisleht (LISA C2)
- Hobuste sõidu- ja veokatsete eeskirjad (LISA C3)
- Hobuste sõidu- ja veokatsete juhend (LISA C4)
- Eesti raskeveo tõugu hobuste lineaarse hindamise juhend (LISA C5)
- Hobuse lineaarse hindamise leht (LISA C6)

17.5 Jõudlustunnuste geneetiline hindamine, tõugude geneetilise hindamise meetodika, indeksid

Jõudlustunnuste geneetilist hindamist ja indeksite arvutamist piirab hobuste väike arvukus. Jõudlustunnuste geneetilise hindamise meetodikat saab välja kujundada lineaarse hindamise baasilt.

17.6 Välimiku tunnuste geneetiline hindamine, tingimused, standardid, grupeerimised ja tunnused

Välimiku tunnuste geneetilist hindamist piirab hobuste väike arvukus. Välimiku tunnuste geneetilise hindamise meetodikat saab välja kujundada lineaarse hindamise baasilt.

17.7 Erinevate välimikuosade hindamiskriteeriumid, nõuded, mudelid ja standardid, indeksid, nende arvutamise metoodika

Nõuded eesti raskeveohobuse tüübile ja välimikule on toodud aretusprogrammi põhiosas.

Hobuse arengu hindamiseks kasutatakse hobuste mõõtmisandmeid. Jõudluskatsetel võetakse järgmised mõõtmised: turjakõrgus, rinnaümberruud ja kämbaümberruud, vajadusel üksikute kehaosade mõõtmised (selja kõrgus, laudja pikkus ja laius, rinna sügavus ja laius jt). Hobuse välimikku hinnatakse eest-, külge- ja tagantvaates.

Hobusel peab olema tehtud ühe kuu jooksul enne finaalulevaatust tervisekontroll. Tervise- või pärilike vigadega hobuseid ei hinnata. Hobust, kellel esineb mõigaslugu, pätk, kõrvilistamine, künahaukamine või jänesekand, üldjuhul ei hinnata ja teda ei tohi kasutada aretuses. Jänesekannaga hobusel, kellel on väljendunud väga hea tõutüüp, võib jalgu hinnata, kuid mitte kõrgemalt kui 4 punktiga.

Hobuste hindamisel kehtivad järgmised valiku tunnused:

- a. tüüp
- b. kehaehitus
- c. jalad
- d. samm
- e. traav
- f. üldmulje

Hindamine toimub numbriliselt, 10 punkti süsteemis.

Hinnete sõnalised väljendused on:

- 10 = suurepärase
- 9 = väga hea
- 8 = hea
- 7 = küllalt hea
- 6 = rahuldav
- 5 = piisav
- 4 = puudulik
- 3 = küllaltki halb
- 2 = halb
- 1 = väga halb
- 0 = hindamata

Jõudluskontrolli kord ei kehtesta mudeleid ja standardeid, indekseid ja nende arvutamise metoodikat, kuna seda piirab hobuste väike arvukus.

17.8 Aretuslooma põlvnemis- ja jõudlusandmete õigsuse kontroll, töötlemise ja säilitamise kord, kättesaadavus

Aretuslooma põlvnemis- ja jõudlusandmete õigsuse kontrolli, töötlemise ja säilitamise korra, andmete kättesaadavuse eest vastutab EHS juhatus.

Aretuslooma põlvnemisandmete õigsust kontrollib tõuraamatupidaja. Jõudlusandmete õigsust kontrollib tõu- ja hindamiskomisjon jõudluskontrolli protokollide alusel.

Kontrollimise aluseks on järgmised dokumendid:

- hobuse pass;
- hindamislehed;
- jõudluskatsete protokollid.

Andmeid säilitatakse seaduses ettenähtud korras ning need on kättesaadavad EHSi kontoris, kodulehel www.ehs.ee ja aastaraamatus.

17.9 Andmete säilitamine, kontroll ja vastutus

Tõuraamatusse kantud andmete säilitamine on tähtjatu, kontroll ja vastutus lasub EHS juhatusel.

18 Andmed laboratooriumi kohta, kus tehakse jõudluse määramiseks vajalikke analüüse

Eesti raskeveohobuste jõudluse määramiseks vajalikke analüüse laboratooriumites ei teostata.

19 Aretuslooma jõudlusandmete ja nende hindamistulemuste avaldamise kord

Jõudluskontrolli andmed avaldatakse jõudluskatsete ja võistluste protokollides ning peale jõudluskatseid 14 päeva jooksul Seltsi kodulehel www.ehs.ee ning ilmuvas EHS aastaraamatus. Kõigi

jõudluskatsete tulemused kantakse hobuse omaniku soovil hobuse passi. Avalikustamise kontrolli kohustus lasub EHS juhatusel ja vastutus tegevteenistusel.

20 Jõudlusandmete kogumise koolitusprogrammid ning jõudlusandmete koguja tunnistuse saamise nõuded ja tunnistuse väljaandmise kord

Praktilised jõudlusandmete kogumise koolitusprogrammid viiakse läbi hobuste hindamistel hindamiskomisjoni liikme poolt. Jõudlusandmete kogumise koolitusi korraldatakse koostöös Järvamaa Kutsehariduskeskuse või Eesti Maaülikooliga.

Jõudlusandmete kogumise koolitusprogramm lähtub eesti raskeveohobuste säilitus- ja aretusprogrammist, koolitusprogrammi kestvus otsustatakse koolitaja poolt. EHS väljastab koolitatud jõudlusandmete kogujale tunnistuse. Tunnistuse võib väljastada määramata või määratud ajaks.

Eesti raskeveohobuste kasvatajate haruseltsi juhatuse otsusega võib kehtetuks tunnistada jõudlusandmete koguja tunnistuse enne selle kehtivusaja lõppu.

Jõudlusandmete kogumise koolitusprogrammide läbiviimise eest vastutab EHS juhatus.

Andmeid säilitatakse seaduses ettenähtud korras ja kontrolli teostab EHS juhatus.

21 Jõudluskontrolli korra juurde kuuluvad juhendid, eeskirjad ja vormide näidised

Jõudluskontrolli korra lisadena kuuluvad selle juurde juhendid, eeskirjad ja vormid, mille näidised on esitatud eraldi järgnevatel lehekülgedel.

- LISA C1. Eesti raskeveo tõugu hobuse hindamise juhend
- LISA C2. Hobuse hindamisleht
- LISA C3. Hobuste sõidu- ja veokatsete eeskirjad
- LISA C5. Hobuste sõidu- ja veokatsete juhend
- LISA C6. Eesti raskeveo tõugu hobuste lineaarse hindamise juhend
- LISA C7. Hobuse lineaarse hindamise leht

- LISA C1. EESTI RASKEVEO TÕUGU HOBUSE HINDAMISE JUHEND

Eesti raskeveo tõugu hobuse hindamise juhend on aluseks eesti raskeveohobuse hindamisele ülevaatustel.

Eesmärk: eesti raskeveo tõugu noor- ja suguhobuste hindamine, valik ja aretusväärtuse määramine.

Hobusega peab kaasnema hobuse identifitseerimist võimaldav dokument (pass), mis tuleb esitada hindamiskomisjonile enne ülevaatust.

Hobuste arv ülevaatusel ei ole piiratud.

Hindamine

Hinnatakse 10 punkti süsteemis järgmiste tunnuste alusel:

- tüüp
- keha
- jalad
- samm
- traav
- üldmulje

Jõudluskatsete tulemusi arvestatakse, kui on hinnatud vähemalt tüüp, keha, jalad ja üldmulje.

Hindamine toimub soovitatavalt esitusväljakul käekõrval.

Hobuselt võetakse enne hindamist kolm mõõdet (turjakõrgus, rinnaümberruud, kämbaümberruud), mis kantakse hindamislehele. Suguhobuste hindamisel on soovitatav esitada hobuseid koos järglastega.

Hindamistulemuste arvestamine toimub järgnevalt:

- kõrgem auhind määratakse hobusele, kes hinnatavate tunnuste osas on saanud 8 punkti ja rohkem;
- I auhind – kõik hinded 7 punkti (või kui on 2 hinnet üle 7 punkti, siis võib üks hinne olla 6 punkti);
- II auhind – kõik 6 punkti (või kui on 2 hinnet üle 6 punkti, siis võib üks hinne olla 5 punkti).

Lõpliku hinde iga hinnatava tunnuse osas kinnitab hindamiskomisjon. Hindamiskomisjoni kuuluvad tunnustatud hindajad, hindamiskomisjon on soovitatavalt kahe või enama liikmeline.

Ülevaatusel saab osaleda hobustega, kes tuuakse ülevaatuslele tallist, kus ei ole esinenud hobuste nakkushaigusi viimase 4 nädala jooksul. Sama põhimõtte kehtib ülevaatusle korraldaja kohta.

Hobuste hindamiste kohta avaldatakse informatsioon kodulehel.

- LISA C2. HOBUSE HINDAMISLEHT

HOBUNE:

Aretaja:

Sünniaeg ja värvus:

Omanik:

Põlvnemine: I.

E.

EI.

Mõõdud:

HINDAMINE

PUNKTE

1. TÜÜP		
	tõutüüp	
	sugutüüp	
2. KEHA		
3. JALAD		
	esijalgade korrektsus	
	tagajalgade korrektsus	
	käigu korrektsus	
4. SAMM		
5. TRAAV		
6. ÜLDMULJE		

Sõnaline iseloomustus:

.....

HINDAJA:

(allkiri)

Punktid hindamisel:

10 = suurepärase

9 = väga hea

8 = hea

7 = küllalt hea

6 = rahuldav

5 = piisav

4 = puudulik

3 = küllaltki halb

2 = halb

1 = väga halb

0 = hindamata

- LISA C3. HOBUSTE SÕIDU- JA VEOKATSETE EESKIRJAD

Katsed viiakse läbi 1 km traavidistantsil, 1 km sammudistantsil ja kombineeritud veokatsena eesti, tori ja eesti raskeveohobustele.

Noorhobuste I grupi arvestusse kuuluvad kolme ja nelja aastased hobused. Selles klassis startivad hobused läbivad vaid traavi- ja sammudistantsi. Noorhobuste II grupi arvestusse kuuluvad viie ja kuue aastased hobused. Selle grupi ning vanematele hobustele peetakse koondarvestust kolmevõistluses: traavidistantsi, sammudistantsi ja kombineeritud veo kokkuvõttena ning lisaks kahevõistluses traavi- ja sammudistantsil.

Katsed viib läbi kohtunikekogu koosseisus:

1. peakohtunik
2. rajakohtunikud
3. lähetaja
4. loomaarst

Loomaarst kontrollib enne jõudluskatseid hobuse tervislikku seisundit. Hobune peab olema terve, esineda ei tohi vigastusi ega longet, täkul peavad olema väljendunud sugupoole tunnused, korras peavad olema silmad ja hambumine. Hobust võib katsetele tuua tallist, kus ei ole 4 nädala jooksul esinenud nakkushaigusi.

Hobuste stardijärjekorra ja kellaaja määrab kohtunikekogu vähemalt 1 tund enne katsete algust. Rajal on korraga kaks hobust.

Katsed viiakse läbi üldjuhul ühel päeval, traav ja samm viiakse läbi samas rakendis.

Hobused läbivad enne starti tervisekontrolli. Katse tulemus teadustatakse peale iga katse lõppu.

Katsetel kehtestatud reeglite rikkujaid karistatakse hoiatusega. Peale kolmandat hoiatust on peakohtunikul õigus tühistada katse tulemus. Hoiatus antakse järgmistel põhjustel: vale allüür, korduvad jalavahetused, finiši läbimine vales allüüris.

Kahe- või kolmevõistluse arvestuses selgitatakse paremusjärjestus kogutud punktide summa alusel.

TRAAV

Katse viiakse läbi 1 km distantsil kummiratastega sõiduvankril veotakistusega 35 Kg (s.t. vanker koos võistlejaga kaalub 500 kg, eesti hobusele 400 kg).

Reeglite rikkumised :

1. pikk galopp - 13 ja rohkem hüpet;
2. lühike galopp - 4... 12 hüpet, neljanda korra ajal;
3. jalavahetus - 1...3 hüpet, viienda korra ajal;

4. finiši läbimine vales allüüris.

SAMM

Katse viiakse läbi 1 km distant sil kummiratastega sõiduvankril veotakistustega 100 kg.

Sõiduvankri taha haagitakse 100 kg kaaluv kelk.

Reeglite rikkumised:

1. pikk traav - 7 ja rohkem traavisammu järjest;
2. lühike traav - 4...6 sammu, neljanda korra ajal;
3. jalavahetus - 1 ...3 sammu, viienda korra ajal;
4. finiši läbimine vales allüüris.

KOMBINEERITUD KAUGUSVEDU

Kombineeritud kaugusvedu viiakse läbi veokelguga, liikumise alustamisel on kelk tõstetud rullikule.

Katset alustades kasutatakse koormat veojõuga 240 Kg (kelgu raskus 600 kg), millega läbitakse 150 meetrit. Seejärel lisatakse koormale 200 kg, millega läbitakse veel 50 m.

Kombineeritud kaugusveo katse ajal on piitsa kasutamine keelatud.

Hobusega rajalt lahkumine on keelatud. Kombineeritud veokatse ajal võib võistleja kõndida veokelgu kõrval. Hobuse suu kõrvalt juhtimine on keelatud.

Kombineeritud kaugusvedu korraldatakse vanematele hobustele.

PUNKTIDE ARVESTUS

a. TRAAV

Aeg 2.30 minutit annab 15,00 punkti. Iga sekund üle 2.30 võtab 15-st punktist maha 0,10 punkti; iga sekund alla 2.30 lisab juurde 15-le 0,10 punkti.

Sellele vastavalt:

Aeg	Punktid	Aeg	Punktid	Aeg	Punktid
4.00	6,00	3.20	10,00	2.40	14,00
3.50	7,00	3.10	11,00	2.30	15,00
3.40	8,00	3.00	12,00	2.20	16,00
3.30	9,00	2.50	13,00	2.10	17,00

Paremusjärjestus arvestatakse kogutud punktide alusel, parim tulemus saavutab suurema tulemuse punktides.

b. SAMM

Aeg 8.00 minutit annab 15,00 punkti. Iga sekund üle 8.00 võtab maha 15-st 0,04 punkti, iga sekund alla 8 minuti annab juurde 0,04 punkti.

Sellele vastavalt:

Aeg	Punktid	Aeg	Punktid	Aeg	Punktid
10.10	9,80	9.20	11,80	8.30	13,80
10.00	10,20	9.10	12,20	8.20	14,20
9.50	10,60	9.00	12,60	8.10	14,60
9.40	11,00	8.50	13,00	8.00	15,00
9.30	11,40	8.40	13,40	7.50	15,40

Paremusjärjestus arvestatakse kogutud punktide alusel, parim tulemus saavutab suurema tulemuse punktides.

c. KOMBINEERITUD KAUGUSVEDU

Kaugusvedu 150 m + 50 m. Veokelgu algkaal tori ja eesti raskeveo hobustele on 600 kg ja eesti hobustele 400 kg. Punktiarvestuses annab 150 m läbimine 5 punkti ning järgnev 50 m 5 punkti, maksimaalne punktisumma kombineeritud veos on 10 punkti.

- LISA C4. HOBUSTE SÕIDU- JA VEOKATSETE JUHEND

Jõudluskatsed viiakse läbi vastavalt kombineeritud sõidu- ja veokatsete eeskirjadele.

Eesmärk: eesti raskeveo tõugu hobuste jõudluse hindamine rakendis ja täkkude tunnustamine.

Juhendis märgitakse ära järgmised andmed:

1. katsete toimumise aeg ja koht
2. korraldajad
3. kes juhatab ja moodustab kohtunikekogu
4. hobuste vanuseline sihtrühm, kellele jõudluskatseid korraldatakse
5. hobuste võistlusklassid, näiteks:
 - I *5 a. ja vanemate hobuste kolmevõistlus*
Alad : 1 km traav, 1 km samm ja kaugusvedu kelguga, mille algkaal on tori ja eesti raskeveo tõul 600 kg ja eesti tõul 400 kg (150m + 50 m)
 - II *5 a. ja vanemate hobuste kahevõistlus*
Alad : 1 km traav ja samm
 - III *3 ja 4 aastaste noorhobuste kahevõistlus*
Alad : 1 km traav ja 1 km samm
6. osalejate auhindamine tulemuste alusel
7. võimalikud toetused, mis aitavad kaasa noorhobuste jõudluskatsetel osalemisele, sugutäkkude kandidaatide esitamisele jõudluskatsetel ning hobukultuuri edendamisele
8. veterinaarsed nõudmised vastavalt hobuste sõidu- ja veokatsete eeskirjadele
9. hobuste jõudluskatsetele registreerimise tähtaeg ja vajalikud andmed
10. katsete toimumise ajakava.

Hobuste sõidu-ja veokatsete juhendi kinnitab igal aastal EHSi juhatus.

Sõidu- ja veokatsete juhend avaldatakse EHSi kodulehel.

- LISA C5. EESTI RASKEVEO TÕUGU HOBUSE LINEAARSE HINDAMISE JUHEND

Eesti raskeveo tõugu hobuse välimiku, liikumise ja üldmulje hindamise eesmärgiks on määrata hobuse iga tunnuse asend lineaarsel skaalal ning saada seeläbi hinnang täkule, kelle järglasi hinnati. Hinnatakse peamiselt noorhobuseid vanuses kaks kuni kuus aastat, kuid hinnata võib ka vanemaid hobuseid. Hinnang antakse visuaalse vaatluse alusel.

Hinnatavaid üldtunnuseid on kuus – tüüp, kehaehitus (pea, kael, kere), jalad, samm, traav, üldmulje. Eesti raskeveo tõugu hobuse hindamisel on kasutusel 46 üksiktunnusest koosnev lineaarse hindamise süsteem, kusjuures tunnuste mõõtmisel kasutatakse täisarvulist skaalat -2 ... 2. Optimaalne hinnang ei asu kõikidel tunnustel skaala samas osas. Lineaarsel hindamisel kasutab hindaja kopeerivat hindamislehte, mille teine eksemplar jääb hobuse omanikule.

Täkule lineaarse hinnangu saamiseks peab olema hinnatud vähemalt viis tema järglast.

Täku lineaarne hinnang arvutatakse andmetöötluskeskuses ning tehakse seejärel aretajatele kättesaadavaks.

Hinnatavad tunnused:

1. üldtunnus TÜÜP

1.1. TÕUTÜÜP

Hinnatakse hobuse vastavust aretus- ja säilitusprogrammis toodud nõuetele. Tõutüüp peab viitama tõukuuluvusele. Hindamisel arvestatakse keha formaati ja kehaosade proportsionaalsust ning üleminekuid.

Skaala: - 2 vähe väljendunud ... 2 hästi väljendunud, 0 on keskmine ehk optimaalne

1.2. SUGUPOOLETÜÜP

Hinnatakse täku- või märatüübi väljendumist (välimik).

Skaala: - 2 vähe väljendunud ... 2 hästi väljendunud, 0 on keskmine

1.3. JALA PIKKUS

Hinnatakse jala pikkust.

Skaala: -2 – jala pikkus alla 50% turjakõrgusest ... 2 jala pikkus üle 50% turjakõrgusest, 0 – jala pikkus 50% turjakõrgusest

1.4. KEHA FORMAAT

Hinnatakse keha pikkust ja proportsionaalsust.

Skaala: - 2 pikk ... 2 lühike, 0 on keskmine

1.5. KONSTITUTSIOON

Hinnatakse hobuse välimiku konstitutsiooni.

Skaala: - 2 – toores ... 0 on keskmine ... 2 – kuiv

2. üldtunnus KEHAEHITUS (pea, kael, kere)

2.1. PEA

Eristatakse suurt, keskmist ja väikest pead. Võrreldakse teiste kehaosadega, eelkõige kaela pikkusega.

Skaala: -2 suur pea ... 2 väike pea, 0 – keskmise suurusega pea

2.2. SILM

Eesti raskeveohobusel on soovitud suured, elavad ja ilmekad silmad.

Skaala: -2 tuhm, väike ... 2 suur, ilmekas; 0 – keskmise suurusega, elav silm

2.3. KAEEL

Kaela pikkust hinnatakse keha pikkuse ja pea suuruse suhtes.

Skaala: -2 lühike ... 2 pikk, 0 – keskmise pikkusega kael

2.4. KAEALA LIITUMINE KEHAGA

Hinnatakse kaela alajoone paiknemist õlaliigese suhtes. Kõrge liitumise korral asub kaela alaserv kõrgemal õlaliigesel, madala liitumise korral on kaela alajoon madalamal õlaliigesest.

Skaala: -2 madal ... 2 kõrge, 0 – keskmise liitumisega kael

2.5. TURI

Hinnatakse turja pikkust ja kõrgust. Puuduseks on madal, lühike või kõrge turi.

2.5.1. TURJA KÕRGUS

Skaala: -2 madal ... 2 kõrge, 0 – keskmise kõrgusega turi

2.5.2. TURJA PIKKUS

Skaala: - 2 lühike ... 2 pikk, 0 – keskmise pikkusega turi

2.6. PIHT

Pihaks nimetatakse aba- ja õlaluule toetuvat kehaosa. Hinnatakse pikkuse ja asetuse järgi.

2.6.1. PIHA PIKKUS

Skaala: - 2 lühike ... 2 pikk, 0 – keskmise pikkusega piht

2.6.2. PIHA ASETUS

Skaala: - 2 püstine ... 2 libajas, 0 – keskmise asetusega piht

2.7. RIND

Hinnatakse rinna laiust esijalgade ülaosa kohal.

Skaala: -2 kitsas ... 2 lai, 0 – keskmise laiusel rind

2.8. RINNAKORV

Hinnatakse hobuse roiete kumerust ja rinna sügavust.

2.8.1. Rinnakorvi kumerus

Skaala: -2 lame ... 2 kumer, 0 – keskmise kumerusega rinnakorv

2.8.2. Rinnakorvi sügavus

Skaala: -2 mittesügav ... 2 sügav, 0 – keskmise sügavusega rinnakorv

2.9. SELG

Hinnatakse seljajoont.

2.9.1. SELJA PIKKUS

Skaala: -2 lühike selg ... 2 pikk selg, 0 – keskmise pikkusega selg

2.9.2. SELJA SIRGUS

Skaala: -2 nõgus selg ... 2 kumer selg, 0 – sirge selg

2.10. NIMME

Hinnatakse nimme (lande) pikkust ja tugevust.

2.10.1. NIMME PIKKUS

Skaala: -2 lühike nimme ... pikk nimme, 0 – keskmise pikkusega nimme

2.10.2. NIMME TUGEVUS

Skaala: -2 nõgus nimme ... kumer nimme, 0 – sirge nimme

2.11. LAUDJAS

Hinnatakse laudja pikkust, laiust, asetust ja kuju.

2.11.1 LAUDJA PIKKUS

Skaala: -2 lühike laudjas ... 2 pikk laudjas, 0 – keskmise pikkusega laudjas

2.11.2 LAUDJA LAIUS

Skaala: -2 kitsas laudjas ... 2 lai laudjas, 0 – keskmise laiusega laudjas

2.11.3 LAUDJA ASETUS

Skaala: -2 luipu ... 2 horisontaalne, 0 – libajas laudjas

2.11.4 LAUDJA KUJU

Skaala: -2 katusjas ... 2 renjas, 0 – ovaalne laudjas

3. üldtunnus JALAD

3.1. ESIJALGADE SEIS

Hinnatakse esijalgade seisu laiust ja asetuse korrapärasust eestvaates.

3.1.1 ESIJALGADE SEISU LAIUS

Hinnatakse esijalgade seisu laiust eestvaates.

Skaala: -2 kitsas ... 2 lai, 0 – keskmise laiusega seis

3.1.2 ESIJALGADE SEISU KORRAPÄRASUS

Hinnatakse esijalgade koond- või harkvarbsust.

Skaala: -2 koondvarbne seis ... 2 harkvarbne seis, 0 – korrapärane seis

3.2. RANDMELIIGES

Hinnatakse randmeliigese asetust ja suurust.

3.2.1 RANDMELIIGESE ASETUS

Skaala: -2 taatsirandmesus ... 2 eetsirandmesus, 0- korrapärase asetusega randmeliiges

3.2.2 RANDMELIIGESE SUURUS

Skaala: -2 väike randmeliiges ... 2 suur randmeliiges, 0- keskmise suurusega randmeliiges

3.3. ESIJALGADE SÕRGATSID

Hinnatakse sõrgatsite pikkust ja tugevust esijalgadel. Normaalne sõrgatsi asetuse maapinna horisontaaltasandi suhtes on 45 kraadi.

3.3.1 ESIJALGADE SÕRGATSITE PIKKUS

Skaala: -2 lühikesed sõrgatsid ... 2 pikad sõrgatsid, 0- keskmise pikkusega sõrgatsid

3.3.2 ESIJALGADE SÕRGATSITE TUGEVUS

Skaala: -2 pehmed sõrgatsid ... 2 püstised sõrgatsid, 0- korrapärase asetusega sõrgatsid

3.4. TAGAJALGADE SEIS

Hinnatakse tagajalgade seisu laiust ja asetuse korrapärasust tagant- ja külgvaates.

3.4.1 TAGAJALGADE SEISU LAIUS

Skaala: -2 kitsas seis ... 2 lai seis, 0 – keskmise laiusega seis.

3.4.2 TAGAJALGADE SEISU KORRAPÄRSUS

Skaala: -2 kooskandne seis ... 2 rangjalgne seis, 0- korrapärase asetusega jalad

3.5. KANNALIIGESE NURK

Hinnatakse kannaliigese nurka külgvaates.

Skaala: -2 väike kannaliigese nurk ... 2 suur kannaliigese nurk, 0- normaalne kannaliigese nurk (140 kraadi)

3.6. TAGAJALGADE SÕRGATSID

Hinnatakse sõrgatsite pikkust ja tugevust tagajalgadel.

3.6.1 TAGAJALGADE SÕRGATSITE PIKKUS

Skaala: -2 lühikesed sõrgatsid ... 2 pikad sõrgatsid, 0- keskmise pikkusega sõrgatsid

3.6.2 TAGAJALGADE SÕRGATSITE TUGEVUS

Skaala: -2 pehmed sõrgatsid ... 2 püstised sõrgatsid, 0- korrapärase asetusega sõrgatsid

3.7. KABJAD

Hinnatakse kapjade suurust ja kuju.

3.7.1. KABJA SUURUS

Skaala: -2 väikesed kabjad ... 2 suured, 0 – keskmise suurusega kabjad

3.7.2 KABJA KUJU

Skaala: -2 püstised kabjad ... 2 lamedad kabjad, 0 – korrapärase kujuga kabjad

4. üldtunnus SAMM

Hinnatakse sammu pikkust, laiust, elastsust, korrektsust ja kõrgust.

4.1. SAMMU PIKKUS

Skaala: -2 lühike samm ... pikk samm, 0 – keskmise pikkusega samm

4.2. SAMMU LAIUS

Skaala: -2 kitsas samm ... 2 lai samm, 0- keskmise laiussega samm

4.3. SAMMU ELASTSUS

Skaala: -2 jäik samm ... 2 elastne samm, 0- keskmine

4.4. SAMMU KORREKTSUS

Skaala: -2 sõuab sammus ... 2 kerib sammus, korrapärane samm

4.5. SAMMU KÕRGUS

Skaala: -2 madal samm ... 2 kõrge samm, keskmise kõrgusega samm

5. üldtunnus TRAAV

Hinnatakse traavi pikkust, laiust, elastsust ja kõrgust.

5.1. TRAAVI PIKKUS

Skaala: -2 lühike traav ... pikk traav, 0 – keskmise pikkusega traav

5.2. TRAAVI LAIUS

Skaala: -2 kitsas traav ... lai traav, 0 – keskmise laiussega traav

5.3. TRAAVI ELASTSUS

Skaala: -2 jäik traav ... elastne traav, 0- keskmine

5.4. TRAAVI KÕRGUS

Skaala: -2 madala kõrgusega traav ... kõrge traav, 0 – keskmise kõrgusega traav

6. üldtunnus ÜLDMULJE

Hinnatakse temperamenti (käitumist, iseloomu) ja koostöövõimet (alluvust).

6.1. Temperament

Skaala: -2 loid ... 2 energiline, 0-keskmine

6.2. Koostöövõime

Skaala: - 2 halb ... 2 hea, 0-keskmine

LISA C6. HOBUSE LINEARSE HINDAMISE LEHT

HOBUSE LINEARSE HINDAMISE LEHT			koht,aeg:				
Hobune /UELN, sünd, värvus/:							
Mõõtmised:							
tunnused			-2	-1	0	1	2
TÜÜP	tõutüüp	vähe väljendunud					hästi väljendunud
	sugupoole tüüp	vähe väljendunud					hästi väljendunud
	jala pikkus	madalajalgne					kõrgeajlgne
	keha formaat	pikk					lühike
	konstitutsioon	toores					kuiv
PEA, KAEL, KERE	pea	suur					väike
	silma	väike, tuhm					suur, elav
	kael	lühike					pikk
	kaela liitumine kehaga	madal					kõrge
	turi	madal					kõrge
	turi	lühike					pikk
	piht	lühike					pikk
	piht	püstine					libajas
	rind	kitsas					lai
	rinnakorv	lame					kumer
	rinnakorv	mittesügav					sügav
	selg	lühike					pikk
	selg	nõgus					kumer
	nimme	lühike					pikk
	nimme	nõgus					kumer
	laudjas	lühike					pikk
	laudjas	kitsas					lai
	laudjas	luipu					horisontaalne
laudjas	katusjas					renjas	
JALAD	esijalgade seis	kitsas					lai
	esijalgade seis	koondvarbne					harkvarbne
	randmeliiges	taatsirandmesus					eetsirandmesus
	randmeliiges	väike					suur
	sõrgatsid	lühikesed					pikad
	sõrgatsid	pehmed					püstised
	tagajalgade seis	kitsas					lai
	tagajalgade seis	kooskandne					rangjalgne
	kannaliigese nurk	väike					suur
	sõrgatsid	lühikesed					pikad
	sõrgatsid	pehmed					püstised
	kabjad	väikesed					suured
kabjad	püstised					lamedad	
SAMM	sammu pikkus	lühike					pikk
	sammu laius	kitsas					lai
	sammu elastsus	jäik					elastne
	sammu korrektsus	sõuab					kerib
TRAAV	traavi pikkus	lühike					pikk
	traavi laius	kitsas					lai
	traavi elastsus	jäik					elastne
ÜLDMULJE	temperament	loid					energiline
	koostöövõime, allumine	halb					hea